

LINKÖPINGS UNIVERSITET
KSM/ITUF
D-uppsats

Arvet

Om återväxt inom hembygdsföreningar
och arbetslivsmuseer

The legacy - Coming generations in local folklore societies and museums of work

HT2001/VT 2002
Författare: Malin Blomquist
Handledare: Annika Alzén

Institution, Avdelning
Department, Division

Datum
Date
2002-05-30

Språk

Language

- Svenska/Swedish
 Engelska/English

Rapporttyp

Report category

- Licentiatavhandling
 Examensarbete
 AB-uppsats
 C-uppsats
 D-uppsats
 Övrig rapport

ISBN

ISBN LIU-ITUF/KSM-D- -02/15- -SE

ISSN

Serietitel och serienummer

Title of series, numbering

URL för elektronisk version

Titel

Title

Arvet - Om återväxt inom hembygdsföreningar och arbetslivsmuseer

The legacy - Coming generations in local folklore societies and museums of work

Författare

Author

Malin Blomquist

Sammanfattning

Abstract

En undersökning av återväxten inom arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar, vilka främst drivs utifrån ideellt arbete. Fallstudier är Ödestugu hembygdsförening och Husqvarna Fabriksmuseum i Småland. Den empiriska undersökningen utgörs av intervjuer med aktiva samt enkätundersökningar bland föreningsmedlemmar och fabriksanställda. En analys av intresse, engagemang och synen på verksamheternas framtid sker utifrån begrepp som professionalisering och förändring. Avslutningsvis diskuteras återväxtproblematiken i relation till professionalisering, den historiska utvecklingen, ideellt arbete, ekonomi och nationella projekt.

A study of the generations problematic in museums of work and local folklore societies, principally run through volunteer work. Illustrative examples are Ödestugu local folklore society and Husqvarna Factory Museum in Småland (Sweden). The empirical study consists of interviews with active people and inquiry among societymembers and workers at the factory. An analysis of interest, engagement and the view of the future is made and concepts like professionalisation and change are discussed. By way of conclusion the coming generation problem is discussed in relation to professionalisation, the historical development, volunteer work, economy and national projects.

Nyckelord

Keyword

Arbetslivsmuseer, grävrörelsen, hembygdsföreningar, ideellt arbete, återväxt

Museums of work, the "digging movement", local folklore societies, volunteer work, coming generations

Upphovsrätt

Detta dokument hålls tillgängligt på Internet – eller dess framtida ersättare – under en längre tid från publiceringsdatum under förutsättning att inga extraordinära omständigheter uppstår.

Tillgång till dokumentet innebär tillstånd för var och en att läsa, ladda ner, skriva ut enstaka kopior för enskilt bruk och att använda det oförändrat för ickekommersiell forskning och för undervisning. Överföring av upphovsrätten vid en senare tidpunkt kan inte upphäva detta tillstånd. All annan användning av dokumentet kräver upphovsmannens medgivande. För att garantera äktheten, säkerheten och tillgängligheten finns det lösningar av teknisk och administrativ art.

Upphovsmannens ideella rätt innefattar rätt att bli nämnd som upphovsman i den omfattning som god sed kräver vid användning av dokumentet på ovan beskrivna sätt samt skydd mot att dokumentet ändras eller presenteras i sådan form eller i sådant sammanhang som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart.

För ytterligare information om Linköping University Electronic Press se förlagets hemsida <http://www.ep.liu.se/>

Copyright

The publishers will keep this document online on the Internet - or its possible replacement - for a considerable time from the date of publication barring exceptional circumstances.

The online availability of the document implies a permanent permission for anyone to read, to download, to print out single copies for your own use and to use it unchanged for any non-commercial research and educational purpose. Subsequent transfers of copyright cannot revoke this permission. All other uses of the document are conditional on the consent of the copyright owner. The publisher has taken technical and administrative measures to assure authenticity, security and accessibility.

According to intellectual property law the author has the right to be mentioned when his/her work is accessed as described above and to be protected against infringement.

For additional information about the Linköping University Electronic Press and its procedures for publication and for assurance of document integrity, please refer to its WWW home page: <http://www.ep.liu.se/>

INLEDNING	4
SYFTE	6
FRÅGESTÄLLNINGAR	7
AVGRÄNSNING.....	8
DEFINITIONER.....	8
METOD OCH DISKUSSION	9
FORSKARROLL	9
INTERVJUSITUATION OCH FRÅGOR	10
INTERVJUER GÄLLANDE HUSQVARNA FABRIKSMUSEUM.....	11
INTERVJUER GÄLLANDE ÖDESTUGU HEMBYGDSFÖRENING.....	11
RIKSORGANISATIONER.....	12
ENKÄTUNDERSÖKNING PÅ SYMASKINSFABRIKEN.....	12
ENKÄTUNDERSÖKNING I ÖDESTUGU	13
LITTERATUR OCH ANNAT TRYCKT MATERIAL.....	14
ETISK DISKUSSION.....	14
TIDIGARE FORSKNING OCH REFERENSER	15
INDUSTRIARVET, GRÄVRÖRELSEN OCH ARBETSLIVSMUSEERNA	15
DET AGRARA ARVET OCH HEMBYGDSRÖRELSEN	17
DÅ OCH NU - INDUSTRIARVET, GRÄVRÖRELSEN OCH ARBETSLIVSMUSEERNA	18
ARBETSAM (ARBETSLIVSMUSEERNAS SAMARBETSRÅD).....	22
DÅ OCH NU - DET AGRARA ARVET OCH HEMBYGDSRÖRELSEN	23
SVERIGES HEMBYGDSFÖRBUND	25
ÅTERVÄXT	26
RESURSER OCH ÅTERVÄXT	26
YNGRE FÖRMÅGOR OCH NYA SPÅR.....	28
FALLSTUDIE: HUSQVARNA FABRIKSMUSEUM	30
MUSEETS TILLBLIVELSE	30
PERSONAL OCH ÖPPETHÅLL LANDE.....	31
MUSEET OCH UTSTÄLLNINGARNA	31
FALLSTUDIE: ÖDESTUGU HEMBYGDSFÖRENING	33
VERKSAMHET	33
HEMBYGDSGÅRDEN.....	34
SOCKENRÅDET	34
ANALYS	35
INTRESSE OCH ENGAGEMANG.....	35
<i>Fabriksmuseet</i>	35
<i>Hembygdsföreningen</i>	38
VERKSAMHETENS ROLL OCH BETYDELSE – IDAG OCH IMORGON	41
<i>Fabriksmuseet</i>	41
<i>Hembygdsföreningen</i>	44
FÖRÄNDRING ELLER STATUS QUO – DE ENGAGERADES SYN PÅ FRAMTIDEN.....	46
<i>Fabriksmuseet</i>	46
<i>Hembygdsföreningen</i>	48

ATT ÄRVA EN VERKSAMHET – ANALYS AV ENKÄTUNDERSÖKNINGARNA.....	51
<i>De anställda på Viking Sewing Machines AB</i>	51
<i>Medlemmarna i Ödestugu hembygdsförening</i>	54
SAMMANFATTNING UTIFRÅN FRÅGESTÄLLNINGARNA.....	58
DISKUSSION.....	61
IDEELLA KRAFTER.....	61
PROFESSIONALISERING.....	63
EKONOMINS BETYDELSE.....	64
NATIONELLA PROJEKT.....	65
SLUTSATS.....	66
REFERENSER.....	68
TRYCKTA KÄLLOR.....	68
INTERNET.....	69
OTRYCKTA KÄLLOR.....	70
BILAGOR.....	71
BILAGA 1: ENKÄTUNDERSÖKNING VIKING SEWING MACHINES AB.....	71
BILAGA 2: ENKÄTUNDERSÖKNING ÖDESTUGU HEMBYGDSFÖRENINGENS MEDLEMMAR.....	72
BILAGA 3: INTERVJUFRÅGOR HUSQVARNA FABRIKSMUSEUM.....	73
BILAGA 4: INTERVJUFRÅGOR ÖDESTUGU HEMBYGDSFÖRENING.....	73
BILAGA 5: FOTON FRÅN ÖDESTUGU HEMBYGDSGÅRD.....	74
BILAGA 6: FOTON FRÅN HUSQVARNA FABRIKSMUSEUM.....	75

Inledning

Vid jultid 1999 sökte jag sommarjobb och skickade brev till olika museer i närheten av min hemort Jönköping. Svar kom från Husqvarna Fabriksmuseum. Jag hade aldrig varit där, och visste väldigt lite om fabriken, och när jag åkte dit för min anställningsintervju föreställde jag mig utbildad museipersonal och svåra frågor kring min utbildning. Detta skulle bli mitt första avlönade arbete i museimiljö.

Husqvarna Fabriksmuseum är ett museum som inte har utbildad museipersonal, formgivare eller utställningsproducent. Det har heller inte egen administrativ personal utan drivs av Huskvarna hembygdsförening. Där finns två kommunalt anställda för den dagliga driften, såsom reception och vaktmästeri, men utöver detta sker allt utifrån ideella krafter. Dessa är främst pensionerade män som arbetat på Husqvarna AB under stor del av, eller ofta hela, sitt yrkesverksamma liv. Från sitt arbete har de tagit med sig kunskap om ett företag med en drygt 300-årig historia som började 1689 då vapentillverkningen startades. Därefter har en mängd olika produkter tillverkats och eldsjälarna har detaljkunskaper gällande teknik och arbetsprocesser, kunskaper som de vill dela med sig av genom att guida och hela tiden komplettera utställningarna på museet.

Medan jag arbetade på museet började jag ställa frågor till mig själv. Hur ser det ut på det här museet i framtiden? Vilka människor kommer att vara här och guida? Kommer det att finnas människor med samma sakkunskap och kommer någon att vilja engagera sig utan avlöning? Jag såg nämligen de begynnande svårigheterna i att få tag i folk när det behövdes.

När det var dags att skriva magisteruppsats kände jag att detta var något att ge sig i kast med. Det var abstrakt, men väldigt intressant och hade inte behandlats ingående tidigare. Idén föddes att jämföra återväxten inom bevarandet av industrins kulturarv med den agrara historien och allmogekulturen. Helt enkelt den traditionella hembygdsrörelsen. Jag fann snart en fallstudie i Ödestugu utanför Jönköping och hembygdsföreningen där. I Ödestugu finns en klassisk hembygdsgård med flera

byggnader och en utställning med gamla föremål från bygden. Vad kommer att hända i Ödestugu i framtiden? Kommer hembygdsföreningens arbete att fortsätta på samma villkor och kommer hembygdsgården att stå i väder och vind? Lever en gammal traditionell rörelse kvar i vår tid av förnyelse och utveckling? Vilka tar över styrelseposterna?

Undersökningen

Undersökningen bygger i huvudsak på två typer av empiriskt material. Dels har intervjuer gjorts med dagens engagerade. Samtalen har rört sig kring det personliga engagemanget, bevarandefrågor samt farhågor och önskemål inför framtiden gällande engagemang, drift och förändringar. Som komplement till intervjuerna har två enkätundersökningar genomförts dels bland hembygdsföreningens medlemmar i Ödestugu och dels bland anställda på symaskinsfabriken i Huskvarna. De som ännu inte är engagerade i det praktiska arbetet, men som skulle kunna ta över verksamheterna imorgon, vill de det? Finns det något intresse idag eller är det något man gör när man blir pensionär? Undersökningen utmynnar i en diskussion kring frågor om återväxt inom arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar, frågor om minne och glömska, stagnation och förändring, nutid och framtid.

Syfte

Undersökningens syfte är i grunden att studera frågan om återväxt inom arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar. Återväxten har länge varit aktuell inom hembygdsrörelsen, men är en relativt ny fråga på arbetslivsmuseerna då de ännu är unga. De som idag sköter dessa museer är fortfarande den första generationen, främst de som anställda vid en arbetsplats, som tog initiativet att bygga upp dem. Undersökningens grundsyfte kan vidare delas upp i två delar. Den ena är att låta dagens engagerade göra sina röster hörda. Sådana människor brukar kallas eldsjälarna eller drivkrafter. Den andra delen är att undersöka vilket intresse som finns för ett övertagande av respektive verksamhet.

Problematik

Frågan om återväxt inom arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar har inte fått mycket utrymme i den offentliga diskussionen då dessa verksamheter aldrig räknats in i museistatistiken. De har inte arbetat under samma förutsättningar, bl a saknar de utbildad personal, och de har inte öppet året runt. De drivs också helt, eller till stor del, ideellt. Men båda står de inför problem om de blir helt bortglömda. Att de riskerar att stanna i utvecklingen och det faktum att de fått en ”pensionärsstämpel” gynnar inte återväxten eller utvecklingen. Snarare tvärtom. Ideella bevarandeverksamheter måste diskuteras om man vill att intresset för dem ska öka och även om man inte anser att återväxten är tillräckligt problematisk ännu kommer den för eller senare att bli det. Verksamheterna kan mycket väl komma att ställas inför ett ultimatum, att lägga ner eller förändras radikalt. Vilket är det rätta? Kommer arbetslivsmuseernas historia bli kort? Kommer hembygdsrörelsen alltid att vara tanter, bullar och röda stugor? Detta är något jag som avslutning kommer att diskutera utifrån min analys av undersökningsmaterialet. För att exemplifiera problematiken har jag studerat Husqvarna Fabriksmuseum och Ödestugu hembygdsförening i Jönköpings län.

Då lite forskning finns kring återväxten fyller denna undersökning en funktion och ett tomrum, men med tanke på uppsatsens omfattning är det inte möjligt att dra alltför definitiva slutsatser gällande landet i stort. Dock liknar de två fallstudierna andra platser i Sverige varför en övergripande diskussion ändå kan föras med hjälp av det bakgrundsmaterial som säger något generellt. Slutdiskussionen handlar om problem, utveckling och förändring i relation till återväxt utifrån olika teman som framkommit under arbetets gång. Undersökningen kan vara en utgångspunkt för ett större uppmärksammande av frågan om återväxt inom ideella bevarandeverksamheter.

Frågeställningar

Hur drivs Husqvarna Fabriksmuseum och Ödestugu hembygdsförening idag?

Varför har man engagerat sig ideellt i dessa verksamheter?

Hur ser dagens engagerade på återväxten?

Vilken bild ger enkätundersökningarna av potentiella arvtagare och övertagande?

Vilka tendenser kan skönjas gällande återväxten inom arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar i ett jämförelseperspektiv?

Avgränsning

Den empiriska undersökningen är avgränsad till två fallstudier inom samma kommun. Den övergripande diskussion gäller dock arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar i allmänhet.

Definitioner

De *bevarandeverksamheter* som studeras i denna undersökning är arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar. Men i de fall begreppet används omfattar det ändå alla verksamheter där en förening eller en grupp arbetar med att bevara och synliggöra ett historiskt och kulturellt arv. Arbetet sker först och främst ideellt och uppgifterna är både praktiska och administrativa och bildar en sammanhållen verksamhet ledd av en styrelse. Engagemanget kräver en arbetsinsats av den aktive som helt och hållet sker på dennes fritid.

Begreppet *återväxt* får inte direkt likställas med begreppet *föryngring* som ofta används när man talar om engagemang inom ideella bevarandeverksamheter. Övertagande är ett ord som delvis beskriver vad återväxt handlar om. Överlevnad är ett annat. I första hand undersöks intresse för övertagande efter dagens engagerade överhuvudtaget. Det skulle vara svårt att få till stånd intervjuer med ett tillräckligt stort antal unga personer med relation till respektive fallstudie, något som annars hade varit intressant att lägga fokus på i en undersökning av större omfattning. Relevant i denna undersökning är således det allmänna intresset av att vara en drivkraft i bevarandet av något, här en ort eller ett företag, för att kunna skönja tendenser inför framtiden. Dock är föryngring av eldsjälur något som också tas upp i samband med att olika åldersgrupper diskuteras.

Metod och diskussion

Den empiriska undersökningen består av intervjuer¹, enkätundersökningar² samt observationer för beskrivningar av de två fallstudierna. Observationer gjordes redan som anställd på Husqvarna Fabriksmuseum, men jag har även talat ytterligare med människorna där för detaljer kring administration och liknande.³ I Ödestugu har visningar av hembygdsgården och samtal om föreningens uppbyggnad och historia tillsammans med ordföranden skett vid två tillfällen.⁴ Föreningens årsmöte den 10 mars 2002 besöktes även. Uppsatsens bakgrund bygger främst på litteratur och annat publicerat material, men intervjuer har även gjorts med riksorganisationerna ArbetSam (arbetslivsmuseernas samarbetsråd) och Sveriges Hembygdsförbund.

Forskarroll

Jag skulle på sätt och vis vilja titulera mig själv eldsjäl på så sätt att jag är historieintresserad och hoppas att de verksamheter som undersöks ska leva vidare. De aktiva arbetar med att bevara vårt kulturarv, ideellt arbete är beundransvärt och eldsjälar bör i mån av ork utnyttja sin drivkraft till något konkret. Verksamheterna kan behöva förändras på olika sätt för att locka nya eldsjälar, men det behöver inte vara något negativt, utan ett sätt att utvecklas naturligt och följa med sin tid.

Den personliga relationen till den ena fallstudien, fabriksmuseet, kan ses som ett problem varför det bör diskuteras. Det uppstår lätt svårigheter om man är personligt engagerad i den verksamhet som studeras när det är dags för analysarbetet då det kan bli svårt att skapa distans till undersökningsmaterialet. T ex kan man känna sig tvingad att vara lojal mot informanterna varpå man undviker att skriva negativa saker. Har man personliga relationsproblem med någon kan också det omvända ske, dvs. att man framställer personen i dåligt ljus.⁵ När det gäller fabriksmuseet har jag endast varit anställd under två somrar och har inte tillbringat tid där eller med någon av de

¹ Se bilaga 3 och 4 för intervjufrågor

² Se bilaga 1 och 2 för enkätfrågor

³ 2001.10.01

⁴ 2001.10.02 samt 2001.12.27

⁵ Närvänen, Anna-Liisa, *När kvalitativa studier blir text* (Lund 1999)s. 26-27

intervjuade under övriga året förrän jag började studera återväxten. Ämnet har inte direkt diskuterats med någon under min tid som anställd utan mina frågor har uppstått genom egna observationer. Återväxten som sådan kan heller inte anses vara ett kontroversiellt eller känsligt ämne. Då jag själv inte är en ideell arbetskraft eller fast anställd på museet är jag inte en del av verksamheten på ett sätt som påverkar min analys. Däremot har min inblick i fabriksmuseet varit till hjälp då undersökningen strukturerats upp genom att jag haft något att utgå från när jag formulerat frågor. Det kändes självklart att använda denna verksamhet som fallstudie då det var den som från början hade väckt frågorna.

Intervjusituation och frågor

Intervjufrågorna var detaljerade, men frågeformuläret måste inte följas till punkt och pricka. Ibland kunde en fråga leda till nya frågor vid en intervju medan den inte gjorde det vid en annan. Tillfällen där följdfrågor dök upp utnyttjades alltid. Vissa frågor krävde dock ytterligare utveckling vid intervjutillfällena, varför man skulle kunna hävda att de utfrågade i viss mån styrdes eftersom svarsalternativ ibland blev tvungna att skapas. Detta var dock nödvändigt för att få svar på frågor som var mer abstrakta. Vi talade utifrån begrepp som engagemang, intresse och historiesyn och ibland förstod inte personerna riktigt vad som efterfrågades. Nivån var alltså för akademisk när det gällde vissa frågor, dock oavsiktligt, men detta måste helt skyllas på mig som intervjuare och förberedelserna inför intervjuerna.

Alla intervjuer utfördes på platser där intervjupersonerna kunde känna sig hemma. I Ödestugu skedde de i privata hem och i Huskvarna träffades vi på fabriksmuseet och på Huskvarna AB. Intervjuerna kan bäst liknas vid samtal där det flera gånger förekom att vi drack en kopp kaffe samtidigt. Trots bandspelare var situationerna avslappnade och intervjupersonerna verkade svara villigt och obesvärat på frågorna.

Intervjuer gällande Husqvarna Fabriksmuseum

Den 6 november 2001 utfördes tre intervjuer, ca fyrtiofem minuter långa, med engagerade på Husqvarna Fabriksmuseum. Två av dem skedde med män som idag är pensionerade från Husqvarna AB (i analysen hänvisas de till som intervju H1 och H2). Den tredje personen är ordförande i Huskvarna hembygdsförening sedan många år (intervju H3). Eftersom hembygdsföreningen är huvudman för museet är han väl insatt i arbetet och leder också de möten som sker där. Dock har han aldrig arbetat på Husqvarna AB, men har ändå stor kunskap om företaget utifrån eget intresse och genom hembygdsföreningen. Frågorna till dessa tre handlade om det egna engagemanget, intresset för och synen på fabriken och dess historia, museet och utställningarna i sig samt farhågor och önskemål inför framtiden gällande engagemang, drift och förändringar.

Ytterligare två något kortare intervjuer, ca 30 minuter långa, skedde samma dag med en kvinna som är kommunalt anställd i museets reception (intervju H4), och ytterligare en man, Husqvarna AB:s driftschef (intervju H5). Dessa personer fick i huvudsak samma frågor som de övriga.

Urvalet av intervjupersoner gjordes utifrån en önskan om att få en helhetsbild av verksamheten. I och med dessa fem intervjuer insamlades synpunkter från fabriksledningen, f.d. anställda, ideella arbetskrafter, hembygdsföreningens styrelse samt kommunalt anställda på museet. Dessa är de olika aktörer som med olika utgångspunkt är knutna till museet.

Intervjuer gällande Ödestugu hembygdsförening

I Ödestugu utfördes den 7 november 2001 tre intervjuer, ca fyrtiofem minuter långa, med medlemmar av hembygdsföreningens styrelse. Dessa var den manlige ordföranden (intervju Ö1), den kvinnliga kassören (intervju Ö2) samt en kvinnlig ledamot (intervju Ö3). Frågorna handlade om relationen till Ödestugu, det egna engagemanget i föreningen, synen på och intresset för Ödestugus historia, hembygdsgården och aktiviteter samt farhågor och önskemål inför framtiden gällande

engagemang och föreningens fortlevande. Urvalet av intervjupersoner kommer sig även här av att de ger en helhetsbild då de representerar olika ansvar i föreningen, utflyttning och tillbakaflyttande till Ödestugu samt ett helt liv i bygden.

Riksorganisationer

Ytterligare två intervjuer gjordes för uppsatsens bakgrund. Den ena skedde med representanter för Sveriges Hembygdsförbund på kansliet i Stockholm den 26 november 2001. Deltog gjorde Gunilla Lindberg, informationssekreterare och chefredaktör för tidskriften *Bygd och Natur*, och Isa Lindqvist, projektledare för *Industrisamhällets Kulturarv*. Intervjun syftade till att få grepp om hembygdsrörelsens grundtankar samt uppbyggnad och verksamhet idag. Dessutom var det relevant att få veta vad som sker inom industriminnesforskningen. Intervjun varade en timme, men spelades inte in eftersom den främst handlade om faktainsamling. Istället fördes anteckningar då saker nämndes som inte fanns med i det tryckta material som erhöles vid mötet. Den andra intervjun gjordes via e-post med Barbro Franckie, ordförande för ArbetSam, arbetslivsmuseernas samarbetsråd. Frågorna kretsade kring ArbetSams grundtankar, verksamhet och uppbyggnad. Att ta upp ArbetSam och Sveriges Hembygdsförbund som bakgrund är självklart eftersom de båda är riksorganisationer som fungerar som stöd för de bevarandeverksamheter som studeras. Organisationernas betydelse tas upp i diskussionen.

Enkätundersökning på symaskinsfabriken

Då de aktiva på Husqvarna Fabriksmuseum främst är f d anställda är det följaktligen relevant att undersöka vilket intresse som finns för fortsatt engagemang bland dagens anställda. Husqvarna AB ingår idag i Electrolux och tillverkar endast produkter för hushåll, skog och trädgård, produkter som ännu inte är så gamla produktionsmässigt. Den äldsta produkten är motorsågen från 1957. Däremot finns Viking Sewing Machines AB som tillverkar Husqvarna symaskiner.⁶ Det handlar dock fortfarande om en Husqvarna-produkt och företaget finns för övrigt inom Husqvarna AB:s inhägnade område. Jag anser att symaskinen är den mest historiskt välkända av de nu

⁶ Viking Sewing Machines AB är idag ett fristående bolag

tillverkade Husqvarna-produkterna vilket gjorde att valet föll på de personer som arbetar vid denna fabrik.

Undersökningen utfördes den 6 november 2001 och enkäterna delades ut på två avdelningar på fabriken. Under den tidiga morgonrasten lämnades 50 frågeformulär till montörer av symaskiner. Ett av dessa var försvunnet när de skulle samlas in, vilket gav 49 svar från denna grupp. Vidare delades 25 likadana enkäter ut på en administrativ avdelning där de svarande hade arbetsuppgifter inom ekonomi, marknadsföring och liknande. Att hälften så många svar inkom från denna grupp beror på att färre personer fanns tillgängliga på denna avdelning.

Anledningen till att två olika grupper av anställda fick svara på enkäten är att de som idag är aktiva på fabriksmuseet har olika bakgrund i företaget. Syftet var att se om svaren skulle vara enhetliga eller om intresset av att engagera sig skulle skilja sig åt beroende på vilken grupp man tillhör. Frågorna berörde intresset för fabriken och dess historia, egna besök på fabriksmuseet, värdesättandet av museet samt intresset för eget engagemang i detsamma.

Enkätundersökning i Ödestugu

I Ödestugu skickades enkäter per brev till alla adressater på hembygdsföreningens medlemslista. På 2001 års lista fanns 21 adressater med enskilt medlemskap och 58 med medlemskap som en familj eller ett par. Breven innehöll därför en eller två enkäter och då det skickades två var det således en till var vuxen person i hushållet. Då det inte finns uppgifter om eventuella barn skickades inte fler. I enkäten begärdes svar senast den 5 december 2001 vilket gav adressaterna ca en månad att svara.

46 svar inkom. Då det inte fanns resurser till att betala porto för svaren gavs möjligheten att, om man inte ville kosta på sig porto, lämna enkäten i ett kuvert i brevlådan hos hembygdsföreningens ordförande som förvarade dem till dess att tiden var ute. Drygt hälften av svaren inkom den vägen. Man kan diskutera om svarsfrekvensen blivit högre om portot varit betalt, men det är knappast troligt att det

skulle ha inkommit många fler svar. Att lämna enkäten i brevlådan på en central plats på orten kräver inte mycket, inte heller att betala porto på fem kronor om man verkligen är intresserad av att svara. Förutom ointresse kan endast glömska förklara obesvarade enkäter. Frågorna rörde den egna relationen till Ödestugu, deltagande i hembygdsföreningens aktiviteter, hembygdsgården samt intresset för engagemang i föreningen. Dessutom ombads de svarande att på enkätens baksida skriva något om varför hembygdsföreningen är viktig.

Litteratur och annat tryckt material

Uppsatsens bakgrundsdelen är en historik nödvändig för förståelse av utvecklingen inom bevarandet av det agrara respektive industriella kulturarvet. Den är också ett hjälpmedel i analys och diskussion. Återväxten nämns i olika utsträckning i det insamlade materialet och behandlas i ett eget avsnitt. Det är svårt att problematisera litteraturen då den främst bidrar med beskrivningar av händelseförlopp och personliga åsikter av personer inom respektive bevarandeverksamhet. Även den analyserande delen i det akademiska material som använts är svårt att ifrågasätta då det finns väldigt lite forskning kring de områden som studeras och därmed inte något likvärdigt som säger emot det. Istället har detta material tacksamt tagits emot efter att ha värderats som seriöst.

Etisk diskussion

Platserna i denna undersökning är namngivna då varken undersökningens syfte eller något som framkommer i resultatet av någon inblandad setts som kontroversiellt eller känsligt. Att de personer som intervjuats i Ödestugu och Huskvarna däremot inte nämns vid för- och efternamn beror enbart på att det inte på något vis är relevant. Undersökningens syfte och användning tydliggjordes före intervjuerna och en uppdatering skedde under arbetets gång då möjligheten att publicera uppsatsen på Internet uppstod. De intervjuade har fått läsa det material där de personligen behandlas för att kunna reda ut eventuella missförstånd.

Tidigare forskning och referenser

Industriarvet, grävrörelsen och arbetslivsmuseerna

Bevarandet av industrisamhället var för inte så länge sedan något som inte ägnades mycket tid vid universiteten. Men den av studiecirkelsverksamheten präglade "Grävrörelsen" och de icke-akademiker som framträdde under 1970-talet inspirerade de svenska forskarna.⁷ Två viktiga böcker är Sven Lindqvists *Gräv där du står* (1978) och Gunnar Silléns *Stiga vi mot ljuset* (1977) där arbetarna uppmanas att engagera sig i sin historieskrivning. Samtidigt utgav Riksförbundet för hembygdsvård *Arbetsliv – dokumentation av industri och människa* (1978). Sedan dess har ett allmänt intresse för industrihistoria utvecklats. Det som skrivits gäller dock främst Sveriges industriella historia, men det finns också en mängd fallstudier. En sökning i Libris biblioteksdatabas ger en lång litteraturlista. Idag är forskningen kring industriarvet etablerad.

I denna studie har en akademisk avhandling från 1996 av Annika Alzén använts. Den har titeln *Fabriken som kulturarv* och handlar om hur industrisamhällets minnen kom att legitimeras som kulturarv. Här kan man även läsa om grävrörelsen, äldre industriminnesvård, internationella influenser samt jämförelser mellan gräv- och hembygdsrörelsen. Också Alzés kommande studie av grävrörelsen har använts för en mer djupgående förståelse.⁸

Gällande etableringen av det industriella arvet har industriminnesforskaren Marie Nisser mycket kunskap att erbjuda. Nisser var själv pionjär i Sverige, har stor erfarenhet och har publicerat mycket. Hennes *Industriminnet* från 1979 har använts. Dessutom har Sten O Karlssons *När industriarbetaren blev historia, studier i svensk arbetarhistoria 1965-1995* från 1998 varit till hjälp.

⁷ Karlsson, Sten O, *När industriarbetaren blev historia : studier i svensk arbetarhistoria 1965-1995* (Lund 1998) s. 171-174

⁸ Texten ingår i en ännu ej publicerad skrift inom forskningsprojektet "Etableringen av det industriella kulturarvet som kulturpolitiskt fält i Sverige – folkrörelsernas roll".

Angående arbetslivsmuseerna refereras till en etnologisk studie med titeln *Man måste vara lite tokig*. Den gjordes av Arbetets Museum genom etnologen Birgitta Burell på uppdrag av Riksantikvarieämbetet 2000. Studiens syfte var att skapa en bild av arbetslivsmuseernas villkor och engagemang i Sverige, vilket skedde i form av en enkätundersökning samt tolv fallstudier baserade på intervjuer. I rapporten redovisas de 162 inkomna enkätsvaren utifrån olika teman och intervjuerna har sammanställts till artiklar. Studien har varit ett bra underlag för analys och diskussion eftersom jämförelser har kunnat göras mellan Husqvarna Fabriksmuseum och Burells resultat. Magisteruppsatsen kan också delvis ses som en vidare utveckling av frågan om återväxt som har en del i Burells studie.

Som komplement har texter hämtats direkt från det praktiska arbetet med att bevara det industriella arvet. Arbetets Museum i Norrköping har som uppgift att dokumentera arbete med utgångspunkt i nuet, samt att bygga nätverk för arbetslivsmuseer, och har utgivit två relevanta böcker. Den första, *Arbetets historia i Sverige*, från 1990 är en traditionell guidebok som beskriver hur industrin sett ut i olika delar av Sverige. I varje kapitel presenteras ett antal arbetslivsmuseer. Den andra, *När röken lagt sig*, från 2000 är en handbok som utgivits i samarbete med ABF och LO vilket ger den en mera politisk ton. Endast några korta hänvisningar har gjorts till den och det gäller Arbetets Museums f d arbetslivsintendent Niklas Cserhalmis inledning samt Georg Karlssons avsnitt om grävrörelsens metod. Karlsson har bred erfarenhet av folkbildningsarbete från folkhögskolor och ABF.

Det agrara arvet och hembygdsrörelsen

Under mer än ett sekel har bevarande och studier av det agrara samhället och allmogekulturen bedrivits i Sverige inom akademiska ämnen som historia och etnologi, hembygdsrörelsen och museerna. Det vetenskapliga material som finns gällande just hembygdsrörelsen är dock inte gammalt. Den akademiska avhandlingen *Hembygd i samtid och framtid 1890-1930* från 2000 av Maria Björkroth vid Umeå universitet tillhör det mest omfattande. Björkroth behandlar samspelet mellan bevarande och förnyelse inom hembygdsvården under rörelsens första decennier. Några hänvisningar har även gjorts till professor Bo Sundins artikel om rörelsen i antologin *Museer och kulturarv* från 1997 där han skriver om konstruktionen av lokal och regional identitet.

Runt förra sekelskiftet började böcker och skrifter utkomma gällande bevarande och dokumentation av vårt agrara samhälle och många är viktiga för förståelsen av hembygdsrörelsens rötter och ideologi. Nyckelskrifter är bl a pionjären Karl-Erik Forsslunds böcker. Sveriges hembygdsförbund har i olika skepnader fungerat som bas och hjälp för hembygdsföreningarna och mycket har utgivits om hur man kan studera sin hembygd och om olika föreningar och hembygdsgränder i landet. Det mesta ligger föreningarna själva bakom, t ex årsböcker, men riksorganisationen ger också ut årsböcker samt temaböcker. En sökning på ordet *hembygd* i Libris biblioteksdatabas ger en litteraturlista med nära 800 titlar.

Det material som hämtats från hembygdsrörelsen är bl a Sveriges Hembygdsförbunds, då Riksförbundet för hembygdsvårds, årsbok 1977. Den innehåller ett avsnitt av Sten Rentzhog, fil dr och chef för Jämtlands länsmuseum, som sammanfattar rörelsen. Även en broschyr med fakta och siffror kring förbundet idag har använts. I årsboken finns också ett kapitel av Sven Schylberg och Peter Frändén som behandlar återväxt. Detta har kompletterats med årsboken 1983 som bygger på en brevväxling mellan två av riksförbundets styrelsemedlemmar, Josef Rydén och Rune Ruhnbro, där återväxten diskuteras.

Då och nu - industriarvet, grävrörelsen och arbetslivsmuseerna

Den tidiga industriminnesvården ligger ideologiskt långt ifrån dagens. Järnhanteringen var den bransch som först började vårda och bevara sina äldre anläggningar och det med orsak av en nedläggningsvåg i slutet av 1800-talet. Det var de ledande inom svensk industri som hade möjligheterna och dessa kunde även utnyttja minnesvården i marknadsföringen. Förutom motivet att påminna om en storhetstid ville man, enligt Marie Nisser, troligen också visa den utveckling som varit.⁹ Senare uppstod andra museer, bl a Tekniska Museet i Stockholm som grundades 1924. Museet har haft stor betydelse för bevarandet av historiska monument, men fokuserade inledningsvis på teknik och ingenjörskonst. Ett komplement blev Nordiska Museets undersökning *Arbetarminnen* som utgavs som skriftserier på 1940- och 1950-talen.¹⁰

Under 1950- och 1960-talet var dock intresset för industrihistoria svagt i Sverige. Industrin symboliserade misär och elände och landets styrande ville se framåt.¹¹ Under 1960-talet började dock andra länder intressera sig för arbetets miljöer. De svenska pionjärerna påverkades och Marie Nisser och arkitekten Gunnar Sillén höll 1968 ett möte på Tekniska Museet där de föreslog en inventering av svenska industriminnen med hjälp av frivilliga. Även de sociala värdena skulle tas i akt. Mötet gav inga omedelbara resultat, men enligt Alzén kan detta ses som inledningen till en ny syn på bevarandet av industrisamhällets historia.¹²

Det svenska industrisamhället uppstod genom att mindre orter byggdes upp kring en arbetsplats. Ofta identifieras orter med sin fabrik eller sitt bruk, menar Cserhalmi, och detta faktum gör att en nedläggning ger en ekonomisk och social kollaps.¹³ I slutet av 1970-talet kunde man se effekterna av omvandlingen av den svenska industrin och

⁹ Nisser, Marie (red.), *Industriminnen* (Stockholm 1979) s. 18-22

¹⁰ *ibid*, s. 24-26

¹¹ Alzén, Annika i kommande studie inom forskningsprojektet *Etableringen av det industriella kulturarvet som kulturpolitiskt fält i Sverige – folkrörelsernas roll*

¹² Alzén, Annika, *Fabriken som kulturarv. Frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950-1985* (Stockholm 1996) s. 27-28 och Alzén, kommande studie

¹³ Cserhalmi, Niklas, "Inledning", i Niklas Cserhalmi (red.) *När röken lagt sig* (Stockholm 2000) s. 12

intresset för ett bevarande växte fram när man såg att mycket höll på att försvinna. Det var nu grävrörelsen uppstod och blev ett begrepp.¹⁴ Rörelsens namn kommer av boken *Gräv där du står*, av författaren och debattören Sven Lindqvist, som utkom 1978. Denna bok föregicks 1977 av Gunnar Silléns *Stiga vi mot ljuset*. Lindqvists bok beskriver för arbetaren 30 olika sätt att undersöka sitt arbete och arbetsplats med cementindustrin som exempel.

Grävrörelsens storhetstid var 1975-1985, enligt Alzén, och präglas av studiecirkelverksamheten där Lindqvist och Silléns böcker var inspirationskällor. De vänstervindar som blåste under 1970-talet, där förlorarna i det kapitalistiska samhället skulle befrias och ta makten, var en viktig faktor i framväxten av rörelsen. Grävandet skulle ge ny kunskap direkt ur källorna och människorna skulle utföra arbetet själva. Dock urskiljer Alzén två riktningar inom grävrörelsen. Den ena såg historia som makt. De som sympatiserade med dessa idéer använde grävandet som en protest mot forskarsamhället och museerna och ville skapa förändringar i samhället. Den andra riktningen såg historia som minne. Bland dessa grävare var rättvisa viktigast, att deras historia fick lika mycket plats som andra grupper, och minnet skulle ge kunskap om hur man levde förr. Grävare med olika syfte arbetade dock ofta sida vid sida.¹⁵

Grävrörelsen ville, menar Karlsson, synliggöra människans dagliga strävan, beroendet av arbetet och dess påverkan på samhället och kulturen.¹⁶ Grävandet kan ses som en pedagogisk metod där man utgår från den egna verkligheten. Karlsson beskriver ett omfattande projekt i glasriket 1978-1983 där en nedläggningskris på 1970-talet inledde ett projekt i samarbete mellan ABF och Fabriksarbetareförbundets medlemmar. Resultatet blev böcker, utställningar, en LP-skiva och ett teaterspel. Framtidsdiskussionen ledde till att några bruk nystartades och några togs över av arbetarna.¹⁷

¹⁴ Karlsson, Georg, "Gräv där du står! En nygamal metod, men bra!" i Niklas Cserhalmi (red.) *När röken lagt sig* (Stockholm 2000), s. 141

¹⁵ Alzén, kommande studie

¹⁶ Karlsson, s. 141-145

¹⁷ *ibid*, s. 146, 148-149

Grävrörelsen kritiserades av professionella som menade att det lokalt insamlade materialet inte sattes i ett större sammanhang och att deltagarnas avsaknad av utbildning fick konsekvenser för resultatet. Dock, menar Alzén, var samarbetet mellan amatörer och professionella i praktiken god.¹⁸ Men efter 1985 ändrades inriktningen till en institutionalisering av minnena genom t ex arbetslivsmuseernas framväxt och Arbetets Museum i Norrköping som öppnades 1991.¹⁹ Museet arbetar aktivt och utåtriktat mot arbetslivsmuseer och där finns en arbetslivsintendent. Enligt Alzén kan stagnationen av grävrörelsen förklaras med att ambitionerna delvis hade uppnåtts. Industrierbetet hade räddats, folket hade fått tala och budskapet hade tagits an av institutionerna.²⁰

Ett arbetslivsmuseum är enligt svensk författningssamling "[...] sådan verksamhet som har till syfte att bevara och gestalta en arbetsplats kulturhistoriska värden, såväl fysiska som immateriella, inom privat eller offentlig sektor och som är eller avses att bli tillgänglig för allmänheten."²¹ Burell utvecklar detta vidare genom att beskriva arbetslivsmuseer som sprungna ur ett engagemang kring den egna ortens eller arbetsplatsens industri- och arbetslivshistoria. Hon menar också att de aktiva oftast både vill bevara en miljö och berätta en historia om den samt att de flesta arbetslivsmuseer drivs av en mindre grupp frivilliga med små medel.²²

Arbetslivsmuseerna är idag olika i storlek och målsättning, enligt Cserhalmi, men med berättande och bevarande i en unik sammansättning då berättelserna har skapats på plats. Vissa fokuserar på teknik, byggnader och maskiner medan andra ser människor och lokal industrihistoria som viktigare.²³ *Man måste vara lite tokig* gav många intressanta resultat kring arbetslivsmuseernas organisation. Nedan följer några som är relevanta för diskussionen kring återväxt då de gäller ursprung, drift,

¹⁸ Alzén, kommande studie, s. 9-10

¹⁹ ibid, s. 3

²⁰ ibid, s. 11

²¹ SFS 2000:1078

²² Burell, Birgitta, *Man måste vara lite tokig. En undersökning av arbetslivsmuseernas villkor och engagemang*, (Stockholm 2001) s. 5

²³ Cserhalmi, s. 13-14

öppethållande och finansiering av anställningar.²⁴ Husqvarna fabriksmuseum kan i tabellerna nedan placeras i ett större sammanhang och man kan se att det är ett mycket komplext fall där det är svårt att utreda vilka idéer som faktiskt ligger till grund för museet. De gamla anställda var initiativtagarna, men dessa skapade museet tillsammans med företaget och hembygdsföreningen. Föreningen är driftsansvarig, men Jönköpings Kommun och Arbetsförmedlingen finansierar ett fåtal anställda.

Ursprung (226 svar)

Grävrörelsen	8 %
Företag	24 %
Fackförening	7 %
Hembygdsrörelsen	19 %
Annat	42 %

Driftsform (179 svar)

Stiftelse	20 %
Förening	41 %
Kommunalt	11 %
Företag	16 %
Privat	4 %
Annat	8 %

Öppethållande

Hela året	24,1 %
Del av år	54,3 %
Endast e.ö.	12,3 %
Ingen uppgift	9,3 %

Finansiering av löneanställningar (103 svar)²⁵

Arbetsmarknadsmedel	29 %
Egen finansiering	22 %
Kommunen	26 %
Ett företag	10 %
Övrigt	13 %

Trots grävrörelsens låga andel gällande ursprung anger en del enkätsvar t ex studiecirkelverksamhet kring arbetsliv som ursprung vilket enligt studien kan förklaras med att man inte är så bekant med grävrörelsen som begrepp.²⁶

²⁴ Burell, s. 10-11, 13, 15

²⁵ 54 % har anställda, i genomsnitt 4,67 personer, Burell, s. 15

²⁶ Burell, s. 10

ArbetSam (Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd)

ArbetSam är en riksorganisation som grundades 1998. Ordförande Barbro Franckie berättar att ett behov av tillhörighet bland Sveriges arbetslivsmuseer ligger till grund för verksamheten.²⁷ Under en konferens 1996 väcktes frågor kring ett gemensamt kulturarv varpå Kulturdepartementet tog initiativet att samla representanter från de registrerade arbetslivsmuseerna i landet.²⁸ Dessutom tillkom bl a folk från nationella museer, ämbeten och fackliga organisationer.

ArbetSam har som mål att främja och utveckla bevarandet och gestaltandet av industrisamhällets framväxt och kulturarv. Arbetsliv, teknik, produktionsprocesser, sociala förhållanden, folkbildning, kultur samt fackligt och politiskt arbete är alla viktiga delar. Organisationen vill stärka arbetslivsmuseernas identitet samt bilda kontaktnät mellan medlemmar så att en samordning av arbete med gemensamma frågor kan ske i form av t ex utbildning, forskning och dokumentation. Barbro Franckie menar att man måste förstå allvaret med ett arbetslivsmuseum, särskilt då många industriminnen står och förfaller. Just nu är ett samverkansprojekt, *Gräv där de stod*, igång med ABF och Folkrörelsernas Arkivförbund där ny grävforskning initieras. Dessutom arbetar man med metodutveckling för att göra arbetslivsmuseipedagogik tillgänglig för t ex skolor.

²⁷ Texten bygger på en e-postintervju med Barbro Franckie vid årsskiftet 2001/2002

²⁸ Siffran är omstridd, men man räknar i alla fall med minst 1000 arbetslivsmuseer

Då och nu - det agrara arvet och hembygdsrörelsen

Under 1800-talet och början av 1900-talet bestämdes Sveriges nuvarande gränser. Det slutgiltiga var unionsupplösningen mellan Sverige och Norge 1905. I förlusternas fotspår fördjupades intresset för forn- och folklivsforskning och det hette att vi skulle ta vara på vårt eget. En patriotisk våg utlöstes bland studenter vid Uppsala universitet.²⁹ Nationerna började arrangera hembygdkurser och avsikten var att påverka gestaltningen av framtiden. Enligt Björkroth var det nu ordet hembygd begreppsliggjordes.³⁰

Ungdomsrörelsen, som startade i Dalarna, var ett speciellt inslag i folkrörelsernas historia, menar Rentzhog, då den var opolitisk, men fosterländsk och radikal. Folkets möjlighet att bidra till en positiv utveckling var i centrum.³¹ Rörelsen gav upphov till stora möten som syftade till en livsstilsreform. Handaslöjden, sångerna och dräkterna skulle användas och man skulle umgås under sunda och nyktra former, fortsätter Björkroth.³² Livskraftiga delar av det omoderna livet skulle ges nya funktioner och skapa stabilitet i det moderna samhället. Grundandet av hembygdsgrändar hade en fostrande funktion och skulle vara samlingspunkter.³³

År 1916 bildades *Samfundet för hembygdsvård*. Det skulle bli en organisation för alla som bedrev arbete med kultur- eller naturvård och som ville påverka utvecklingen.³⁴ Hembygdsvården innebar väg-, byggnads- och vattenkraftsplanering, att bygga och planera inför en tid av modernisering.³⁵ Rentzhog menar att rörelsen under sina första femton år blev en folkrörelse, arbetet gav synliga resultat, som kom att påverka den generation som växte upp. Detta hade betydelse för den fortsatta utvecklingen med

²⁹ Sundin, Bo, "Hembygden som idé. Konstruktionen av lokal och regional identitet", i, Lennart Palmqvist och Stefan Bohman (red.) *Museer och kulturarv* (Stockholm 1997) s. 49-50

³⁰ Björkroth, Maria, *Hembygd i samtid och framtid 1890-1930: en museologisk studie av att bevara och förnya* (Umeå 2000) s. 112-113

³¹ Rentzhog, Sten, "Den svenska hembygdsrörelsen", i Riksförbundet för hembygdsvård, *Hembygdsvård: en folkrörelse i arbete*, Bygd och Natur årsbok 1977, (Stockholm 1977) s. 9

³² Björkroth, s. 109-112

³³ Rentzhog, s. 11 samt Björkroth, s. 84

³⁴ Björkroth, s. 180-181

³⁵ *ibid*, s. 39-40

tillkomsten av museer, kulturlagar samt införandet av hembygdskunskap på skolschemat. Många traditioner lever också kvar tack vare hembygdsrörelsen.³⁶

Hembygdsföreningarna uppstod som svampar ur jorden vid tiden runt Samfundets bildande. 1920-talet var speciellt intensivt. Om föreningarna inte tillkom p.g.a. Samfundets påtryckningar låg grunden ofta i en rivningshotad byggnad som skulle räddas. Fler hus flyttades sedan till platsen och en hembygdsgård hade uppstått. I denna började man samla föremål och snart gjordes även rumsinredningar.³⁷ Men fortfarande var hembygdsvård en annan form av bevarande än museiverksamhet. Att en idealbild av allmogekulturen skulle skapas som grund för framtidens samhälle var det centrala.³⁸

Under trettioalet fick de idéer som nämnts minskande stöd från de styrande. Bevarandet professionaliserades och blev en funktion för sin egen skull.³⁹ Funktionalismen medförde att det gamla nu var något som det moderna samhället måste frigöras från. Samfundet intresserade sig allt mer för den fysiska miljöns utformning och försökte skapa ett program för pedagogisk och social förnyelse vilket de regionala och lokala föreningarna inte riktigt tog till sig. Dessa blev istället mer och mer musealt inriktade.⁴⁰

Hembygdsrörelsens dubbeluppgift har som synes varit att gestalta och bevara. I etableringsfasen ansågs gestaltandet som viktigast, men man önskade att bevarandet skulle få mer utrymme i framtiden. Med facit i hand kan vi se att det blev så, menar Björkroth.⁴¹ Den museala inriktningen hos hembygdsföreningarna har dock under åren medfört en isolering och de aktivas medelålder är hög. Nutidskontakten brister eftersom insamlingsarbetet främst gällt allmogekulturens föremål, påpekar

³⁶ Rentzhog, s. 12

³⁷ *ibid*, s. 15-16

³⁸ Björkroth, s. 41, 48

³⁹ *ibid*, s. 205

⁴⁰ Rentzhog, s. 15 samt Björkroth, s. 56

⁴¹ Björkroth, s. 53

Rentzhog.⁴² Rädslan för industrialismen präglade länge rörelsen och man trodde att banden med natur, hembygd och fosterland höll på att brytas.⁴³

Sveriges Hembygdsförbund

1975 ombildades Samfundet för Hembygdsvård till Riksförbundet för Hembygdsvård och blev en paraplyorganisation för hembygdsvården. Sedan 1991 heter organisationen Sveriges Hembygdsförbund (SHF). Det är främst ett rådgivande förbund, men med starkare bindningar till hembygdsvården än vad Samfundet hade. På kansliet finns generalsekreteraren samt en mindre personalstyrka som arbetar med information, rådgivning, tidskriften *Bygd och Natur*, bokservice och andra administrativa uppgifter. Det finns i skrivandets stund också fyra projektledare.⁴⁴

SHF drivs utan vinstintresse och finansieras genom stats- och kulturstöd, medlemsavgifter och förlagsverksamhet. De huvudsakliga uppgifterna kan sammanfattas i medlemservice, information och kommunikation, opinionsbildning och projektutveckling.⁴⁵ Man arbetar aktivt med arkeologi, turism, hembygdsvård, kulturmiljö- och byggnadsvård, social ekonomi och marknadsföring, för att nämna några områden.⁴⁶ Inför 2000-talet startades fyra större projekt som handlar om staden som hembygd, hembygdsturism, kultur- och naturmiljövård samt IT. Särskilt intressant i detta sammanhang är också ett projekt kring industrisamhällets kulturarv, *Människan, muttern och mekaniken*. Förbundet vill uppmuntra hembygdsföreningarna att dokumentera och bevara de industriella kvarlevor som finns i den egna hembygden. Idéer och erfarenheter sammanställs i en handbok som utkommer hösten 2002.⁴⁷

⁴² Rentzhog, s. 18

⁴³ Sundin, s. 56-57

⁴⁴ Intervju med Lindberg, Gunilla och Lindqvist, Isa, Sveriges hembygdsförbund 2001.11.26. Under ett sekel har 26 regionala förbund och ca 1800 lokala föreningar skapats och det finns ca 450 000 enskilda medlemmar.

⁴⁵ Sveriges Hembygdsförbund, *Kulturarv. Från generation till generation* (broschyr)

⁴⁶ Intervju 2001.11.26

⁴⁷ ibid samt broschyr

Återväxt

I sökandet efter litteratur var begreppet återväxt ett givet sökord. Dock fanns inget som var relevant för undersökningen. Återväxten i sig har alltså inte behandlats i något större arbete, men efter inläsning på respektive område upptäcktes att tankar om framtida engagemang fanns invävda i en större diskussion. Trots detta anser jag inte att diskussionen får mycket utrymme eller att den slutförs. Ett försök görs här att ge en bild av diskussionen som jag uppfattar den. Inom hembygdsrörelsen har den varit aktuell länge, man har alltid talat om hur man ska rekrytera nytt folk och då särskilt ungdomar, men på de relativt nystartade arbetslivsmuseerna har diskussionen precis börjat.

Resurser och återväxt

Enligt *Man måste vara lite tokig* dominerar pensionärerna på arbetslivsmuseerna. Försök att rekrytera nya och yngre förmågor ger ofta dåliga resultat och de aktiva upplever att dessa inte har tid när de ännu arbetar och har familj. Även yrkeskunskapens fortlevande oroar, avslöjar enkätundersökningen. Återväxtproblemet kan också kopplas till att eldsjälarna som var drivande i uppbyggandet av museet, men som gått bort, kan vara svåra att ersätta.⁴⁸

Att frågan om återväxt är viktig för arbetslivsmuseerna visar bland annat ett seminarium kring den. Seminariet hette *Resurser och återväxt* och skedde på Arbetets Museum den 15 oktober 2001. Arbetets Museum, ArbetSam och Tekniska Museet stod för arrangemanget där föreläsarna, som kom från organisationer, museer och myndigheter, främst kom att tala om bidrag och den verksamhet som finns vid arbetslivsmuseerna. När så den avslutande diskussionen fördes verkade deltagarna, som var aktiva vid arbetslivsmuseer, inte tillfreds med det de fått veta. De fokuserade nästan helt på återväxten och framförde frågor och åsikter till de övriga åhörarna samt till föreläsarna. Oro inför framtiden och en frustration tycktes prägla gruppen och deltagarna krävde i princip svar på hur problemet skulle lösas. Följande är en

⁴⁸ Burell, s. 19, 24

konstruerad diskussion baserad på citat och argumentationer som antecknades vid seminariet.

- Hur blir man en trovärdig visningsvärd om man inte själv varit med?
- Det är svårt att bevara ett utrotningshotat hantverk!
- Men är museet livskraftigt nog utan eldsjälarna?
- Nya pensionärer kommer att ta över! Även om de inte har samma kunskap gör de det!
- Det gäller ju att ge en positiv bild av någonting i ung ålder. Det är ett långsiktigt arbete! Självklart är det viktigt att guiden har ett eget engagemang!
- Men ska då verksamheten förnyras? Museerna har ju tillkommit av en grupp engagerade och byggts upp kring dessa. Det är svårt att förnyra utan att förändra!
- Bekymra er inte om förnyring! Arbeta framåt så föder det sig själv. Det är den bistra verkligheten om något dör ut!
- Men *låt* förnyringen innebära nya idéer och förändringar!
- Ja, puffa studenter som läser teknik, turism och andra utbildningar i denna riktning. De är lämpliga!⁴⁹

Som synes handlar diskussionen mycket om huruvida arbetslivsmuseerna ska förändras eller inte. Å ena sidan ser de engagerade det relevanta i att kunskapen lever kvar, men å andra sidan menar vissa att man inte kan blunda för nya idéer om man vill att verksamheterna ska leva vidare. Seminariet handlade mycket om bidragssystem vilket verkar vara något som de aktiva har svårt att sätta sig in i. Många frågor väcktes och då de bidrag som ges till arbetslivsmuseer inte räcker till alla måste man motivera sig på bästa sätt vid en ansökan. Ekonomin är en viktig aspekt då många kan behöva anställa folk eller utveckla sin verksamhet för att göra den mera attraktiv och locka nya eldsjälar.

⁴⁹ Enligt egna anteckningar från seminariet

Yngre förmågor och nya spår

Gällande hembygdsrörelsen har jag, som nämnts, hittat några diskussioner i årsböckerna 1977 och 1983. Många av dessa tankar tycker jag mig finna även idag i de intervjuer jag gjort. Faktum är att diskussionen inte verkar ha förändrats så mycket.

1977 påstås rörelsen vara i en förnyelseprocess. De aktiva förnyngas gradvis. Även en modernisering av arbetet verkar vara på gång, men det ser fortfarande mörkt ut på många håll, skriver författarna Schylberg och Frändén. Därför är det viktigt att man utformar arbetet så att nya människor blir intresserade. Bevarandet får inte bli en syssla enbart för styrelsen. Att utforma den publika verksamheten så att den anknyter till föreningens mål och innebär ett aktivt deltagande under enkla former är receptet på ökade personella resurser.⁵⁰ Schylberg och Frändén föreslår att arbetet decentraliseras i sektioner där de enskilda medlemmarna får möjlighet att ägna sig åt sina intressen.⁵¹ Aktiviteterna måste också planeras familjevänligt så att en förnying av de aktiva kan ske. Föreningarna måste tillåtas att utvecklas och arbeta för framtiden, menar författarna.⁵²

Några år senare, 1983, skriver Josef Rydén, styrelseledamot i Riksförbundet för hembygdsvård, såhär:

”En förening föds i hembygdsentusiasm och kulturvårdsiver. Arbetet hålls vid liv så länge de första målen sporrar och inspirerar [...] Så kommer kriserna. De första uppgifterna är fullgjorda, hembygdsgården är uppförd, stora föremålssamlingar hopbragta, en rad arrangemang har vuxit fast till ”traditioner”. Åtaganden hopar sig, tunga förvaltningsuppgifter inträder. Medlemmarna faller bort, tröttnar, entusiasmen falnar. Några enstaka plikt människor släpar arvet vidare. När inte heller de finns kvar, går verksamheten i stå. Såvida inte en ny generation träder till [...]”⁵³

⁵⁰ Schylberg, Sven och Frändén, Peter, ”Hembygden”, i *Hembygdsvård: en folkrörelse i arbete*, Bygd och natur årsbok 1977 (Stockholm 1977) s. 28-30

⁵¹ *ibid.*, s. 31-32

⁵² *ibid.*, s. 37

⁵³ Rydén, Josef och Ruhnbro, Rune, *Alla våra hembygder. Brevsamtal om hembygdsrörelsen* (Stockholm 1983) s. 23-24

Rune Ruhnbro, också han styrelseledamot vid denna tid, svarar på Rydén beskrivning genom att fråga om rörelsens verksamhetsformer och värderingar är ålderstigna. Han menar att man måste tänka nytt och att man måste börja i föreningarna. Rydén frågar i sin tur om man ska acceptera aktivitetsnedgången och hoppas på bättre tider eller ta in experter som leder rörelsen in på nya vägar.⁵⁴ Dock, påpekar han, har rörelsen lockat många unga under 1970-talet, även om det inte gäller överallt. Men så är det inom alla folkrörelser, menar han. Den höga åldern tror han hänger ihop med att människor idag blir äldre innan de fått en egen hembygd och identifierat sig med den. Rydén berättar att det under en förbundskonferens 1983 talades om att vägen till de unga går genom skolan, där man önskade intressera elever på alla stadier för hembygden genom att lägga upp undervisningen i detta syfte. Lärarnas kunskap och vilja sågs dock som det avgörande, varför man måste börja med dem.⁵⁵

⁵⁴ Rydén och Ruhnbro, s. 38

⁵⁵ ibid, s. 104-107

Fallstudie: Husqvarna Fabriksmuseum

Ett museum hade varit på tal flera gånger tidigare på Husqvarna AB, men inte kommit längre än till idéstadiet eftersom man aldrig fann någon lämplig driftsform. Under tiden samlades gamla Husqvarna-produkter på hög, bl a i den gamla smedjan vid vattenfallet. 1992 kom så genombrottet.⁵⁶

Museets tillblivelse

En grupp pensionärer från Husqvarna AB valde att från resterna av sin gamla pensionskassa ge 350 000 kr som en grundplåt till ett museum. Denna summa delades sedan så att 90 000 kr gick till uppbyggandet av ett museum över Norrahammars Bruk som tillhört Husqvarna. Således blev det 260 000 kr till Husqvarna Fabriksmuseum. Driftsfrågan ordnades genom att Husqvarna hembygdsförening tillfrågades och föreningen åtog sig uppgiften att vara huvudman för museet. En kommitté bildades hösten 1992 och grupper med kunniga bildades fick ta hand om Husqvarna-produkterna och bygga upp utställningar kring dem.

De 260 000 kronorna räckte till en maskinhall på museet medan Husqvarna AB ställde i ordning övriga lokaler. Museet är inrymt i företagets idag äldsta lokaler, den gamla vapenverkstaden vid Husqvarnafallet, och under en intensiv period arbetade många frivilliga med att få museet färdigt. Sedan tidigt 1980-tal drev en stiftelse ett vapenmuseum i Husqvarna med Husqvarnas jaktvapen. Stiftelsen beslöt att flytta denna vapensamling till fabriksmuseet och när allt fanns samlat på en plats kunde fabriksmuseet invigas den 27 april 1993.⁵⁷

⁵⁶ Intervjuperson H1 2001.10.01

⁵⁷ ibid

Personal och öppethållande

Den första tiden drevs museet helt av ideella krafter, men snart blev det svårt att få tillräckligt med folk. När det blev kris i personalfrågan vände sig hembygdsföreningen till Arbetsförmedlingen och genom åtgärden *OTA*, offentligt tillfälligt anställda över 55 år, tillkom två personer. När *OTA* försvann söktes en arbetsgivare för fortsatt anställning vilket blev Jönköpings Kommun. Idag är det således Arbetsförmedlingen och Kommunen som genom *Särskilt anställningsstöd* finansierar de två personerna. Dessa, idag en man och en kvinna, är nära pensionsåldern och inga beslut finns ännu gällande framtiden. Jönköpings Kommun är dock välvilligt inställda.⁵⁸ Övriga personer på fabriksmuseet är fortfarande frivilliga och då främst pensionärer som tidigare arbetat på fabriken. De flesta var också med när museet byggdes upp.

Museet har öppet februari - april samt oktober - november tisdag - fredag klockan 10 - 15. Maj - september är det högsäsong och öppet måndag - fredag klockan 10 - 17 samt lördag och söndag klockan 13 - 16. Museet är stängt januari och december samt helgdagar och helgdagsaftnar.⁵⁹ För grupper öppnar man också andra tider enligt överenskommelse. 2001 hade museet 16 000 besökare.⁶⁰

Museet och utställningarna

Fabriksmuseet är främst uppbyggt kring Husqvarnas produkter. En mångfald av modeller finns och man verkar sträva efter att visa företagets breda produktflora i ett historiskt perspektiv och i så stor utsträckning som möjligt. Husqvarna AB äger ca 90 % av de utställda produkterna, vilka var en direkt inspirationskälla till museet, medan resten är i hembygdsföreningens ägo. En liten del är även inlånad från privatpersoner och sammanlagt finns ca 1600 föremål.⁶¹ Museet ligger nedanför Huskvarnaberget, precis vid det nedersta vattenfallet där vapentillverkningen startade 1689. För att ta

⁵⁸ Uppgift enligt Lars Sandblad, Arbetsmarknadschef, Jönköpings Kommun per telefon 2002.04.09. Jönköpings Kommun bidrar idag till att ca 600 personer arbetar genom olika typer av anställningsstöd inom kommunen.

⁵⁹ Uppgift enligt museets hemsida: <http://www.hkv-hbf.se/fabrik/index.htm>

⁶⁰ Enligt hembygdsföreningens redogörelse vid personalmöte 2002.03.06

⁶¹ Intervjuperson H1 2001.10.01

sig in på museet måste man ta sig upp för en backe, passera bron över det historiska fallet, och sedan gå upp för flera trappor. För personer som har svårt att gå finns en handikapphiss. Nu har man nått fram till vapenverkstaden, vilken är en passande lokal för ett museum som detta då vapen var det första som tillverkades. Strax före den sista branta trappan passerar man en krutstamp. Nyttillverkad förvisso, men det monotona dunsandet från det stora vattendrivna hjulet passar bra i sammanhanget.

Museet har två våningar och man startar på den övre. Här möts man av receptionen där man betalar 30 kr i entréavgift eller, om man är en grupp, 25 kr samt 250 kr om man bokar guidning. Anställda inom Husqvarna AB och Viking Sewing Machines AB har gratis inträde. Den första utställningen som möter är "Tre sekler", en kronologisk sammanfattning av företagets historia. Här finns berättelser, bilder, tavlor och dockor som komplement till produkterna. Det börjar exempelvis med en docka av en gammal vapensmed som står i sin smedja. Lite längre fram finns ett femtiotalskök som med hjälp av en docka föreställande en hemmafru i hårnät och förkläde visar Husqvarnas åtråvärda köksprodukter från denna tid. Resten av våningen rymmer olika produkter. Motorcyklar, hushållsgods och symaskiner delar på en stor hall. Sedan kommer besökaren till ett mindre rum för vapen som av säkerhetsskäl är inlåsta i skåp. Bredvid detta rum finns ett större som innehåller maskiner.

Till nedre plan tar man en hiss. Här visas en vapenverkstad med vaxdockor som tillverkar olika delar av vapnet. Detta är egentligen den enda delen av museet som ger arbetet och arbetarna en tydlig plats på scenen. Utöver detta uppmärksammas några av de personer som stått bakom tekniska framgångar som skett vid företaget och vid receptionen finns den gamla personaltidningen *Insyn* samlad och inbunden. På nedre våningen finns även temautställningen. 2002 års utställning handlar om symaskiner eftersom det då är 130 år sedan dessa började tillverkas. Vidare samsas cyklar, mopeder, tvättmaskiner, foton samt företagsläkaren på detta plan. Det finns även en liten biograf med ett tiotal sittplatser där besökaren kan titta på timtal av gamla reklam- och journalfilmer från Husqvarna, många från det nostalgiska 1950- och 60-talet.

Fallstudie: Ödestugu hembygdsförening

Ordföranden berättar att Ödestugu hembygdsförening bildades 1938.⁶² Initiativtagaren August Lidström ägde mark och skänkte en kulle till föreningen dit man flyttade en mangårdsbyggnad från 1700-talet från det närliggande Svenshult. Den rymmer nu en utställning med föremål och möbler från bygden. Under senare decennier tillkom några mindre byggnader. Församlingen har idag ca 450 invånare varav ca en tredjedel är medlemmar i hembygdsföreningen. Styrelsen består av nio personer där majoriteten är äldre än 60 år. Att vara enskild medlem kostar 40 kronor om året och 60 kronor om man är medlem som en familj eller ett par.

Verksamhet

Hembygdsföreningens verksamhetsområden är dokumentation, utställningar, sociala aktiviteter samt att hålla hembygdsgården i ordning. Dokumentationen gäller främst torpen i bygden som är 125 st, till största delen knekktorp. Ett antal gårdar ingår också. En stor samling fotografier finns även bevarad, till stor del med människor som motiv. Den ligger till grund för ett årligt sommararrangemang, en fotoutställning i ett gammalt magasin. Det är en välbesökt och beryktad utställning med 300-400 foton som pågått sedan 1994.

De sociala aktiviteterna är midsommarfest och torpvandringar. På midsommaraftons eftermiddag samlas man vid hembygdsgården och dansar kring stängen, leker, köper lotter och lyssnar till dragspelsmusik. Besöksantalet brukar ligga runt 100-150 personer. Torpvandringar, eller morgonvandringar som de också kallas, sker på våren och sommaren och har pågått i över trettio år. En grupp samlas tidigt på morgonen och vandrar runt bland gamla torp och platser som det finns berättelser om. Aktiviteter som funnits förr om åren är en studiecirkel och en hemvändardag.

⁶² Avsnittet bygger på visning av hembygdsgården och samtal med ordföranden 2001.10.02 och 2001.12.27

Hembygdsgården

Hembygdsgården ligger mitt i Ödestugu. Intill en stor parkering vid vägen hittar man en grind och stigen som leder upp till kullen. Det är en bra bit att gå. När man kommit upp ser man mangårdsbyggnaden från 1700-talet med ryggås och boddell, en utskottsbod, ett magasin och en liten backstuga.

Mangårdsbyggnaden är i centrum eftersom utställningarna inryms i den. Byggnaden ligger högst upp på kullen och är ca 60 kvm stor. Innanför hallen finns det stora rummet med en öppen spis och mitt i rummet står ett gammalt bord med några stolar. Utmed väggarna finns sedan en mängd föremål upphängda och utställda i montrar, t ex saker till hemmet, jaktredskap och andra redskap. Går man längre in står man i köket som har tapeterna kvar. En gammal järnspis finns här och ett stort hörnsåp. I rummet hittar man också ett flertal hushållsredskap. Innanför köket, i boddelen, har hembygdssföreningen ställt i ordning en skomakeriverkstad.

Sockenrådet

Hembygdssföreningen samarbetar och delar många medlemmar med något som kallas Sockenrådet. Detta bildades 1983 då den nedläggningshotade skolan skulle räddas. Sockenrådets ordförande beskriver verksamheten som ett forum med deltagare som oavsett politisk åskådning arbetar förebyggande med samhällsfrågor i dialog med Jönköpings Kommun. Sedan 1991 har man även varje onsdagskväll under sommaren servering av våfflor i Sockenstugan samt musikunderhållning i kyrkan. I samband med detta visar hembygdssföreningen sin fotoutställning och hela arrangemanget annonseras som *Onsdagskväll i Ödestugu*. Folk från hela bygden hjälper till och besökare kommer långväga ifrån. Sockenrådet har ca 100 medlemshushåll och en styrelse där människor i alla åldrar ingår.⁶³

⁶³ Uppgifter enligt Sockenrådets ordförande Nils-Erik Andersson per telefon 2002.04.08

Analys

Analysen har gjorts i relation till frågeställningarna och är upplagd så att materialredovisning och analys har vävts samman. Analysen av intervjuerna har delats upp i tre avsnitt med rubriker som utgår från teman som jag urskiljt i intervjuerna. De första två avsnitten, *Intresse och engagemang* samt *Verksamhetens roll och betydelse – idag och imorgon*, tar upp olika aspekter på hur respektive verksamhet drivs idag och varför man engagerat sig. Det tredje avsnittet, *Förändring eller status quo – de engagerades syn på framtiden*, fokuserar på tankar om återväxten. Avsnitt fyra, *Att ärva en verksamhet*, analyserar enkätundersökningarna och försöker skapa en bild av de potentiella arvtagarna. Som avslutning sammanfattas hela analysen i relation till frågeställningarna.

Intresse och engagemang

Fabriksmuseet

Gällande fabriksmuseet skedde inte intervjuer enbart med människor som engagerar sig ideellt, utan även med en anställd och en representant för fabriksledningen. Men dessa två kan ändå beskrivas som "engagerade" i verksamheten i den mån att de är intresserade av den och gör något för den. Intresset utvecklar ett slags omhändertagande som kan yttra sig på olika sätt och som kan skönjas hos alla fem intervjupersonerna när de talar om hur viktigt det är att museet ska överleva och hur de hoppas att det ska drivas vidare i framtiden. De intervjuade har blivit måna om museet och fabriksens historia på olika sätt och deras intresse verkar bara ha ökat. Detta har troligen att göra med att den kunskap som grundar ett intresse byggs på under den tid man engagerar sig. Man lär sig mer och mer och hittar ständigt nya saker att forska i. De intervjuade uttalar sig flera gånger om olika produkter/tillverkningsmetoder/fabriksarbetare, som de inte alltid känt till och uttrycker intresse för dessa.⁶⁴ Den anställda menar att man blir intresserad av

⁶⁴ Intervjuerna H1-H5

någoting genom att arbeta med det⁶⁵. Detta påstående är intressant och kommer senare i analysen att appliceras på enkätundersökningen på symaskinsfabriken.

Påståendet verkar i alla fall stämma bra när det gäller dem som är engagerade i fabriksmuseet. De intervjuade tillhör åldersmässigt de generationer för vilka det var vanligt att arbeta på samma arbetsplats under hela det yrkesverksamma livet. Detta är inte lika vanligt idag vilket även flera av de intervjuade påpekar.⁶⁶ Arbetsformer, metoder och datorisering har förändrat arbetsmarknaden. När det gäller Husqvarna, och många andra företag som dominerat en ort, var det länge självklart att man började arbeta där och generationer inom en familj avlöste varandra. Man flyttade inte runt mellan olika jobb som man ofta gör idag och hade därför mindre val när det gällde arbetsplats. Det är självklart att man lär sig mycket genom sitt arbete om man tillbringar många år med det, vilket de intervjuade männen gjort gällande Husqvarna-fabriken. En samhörighet uppstår troligtvis på detta sätt. Tre av männen har arbetat på Husqvarna, i princip hela sitt liv, inom olika arbetsområden⁶⁷. Den fjärde har arbetat inom den offentliga sektorn, men har ändå arbetat med Husqvarna, om än i annan form, genom att under trettio år parallellt engagera sig i hembygdsföreningen där fabriken varit ett självklart studieobjekt.⁶⁸ Den anställda har däremot lärt sig en hel del om företaget genom att arbeta på museet. I dessa fall verkar kunskapen ha givit ett intresse, men detta gäller nog inte i lika hög grad inom alla yrken. Vad kan då intressera på Husqvarna?

Hos de intervjuade kretsar intresset för Husqvarna-fabrikens historia kring några punkter som skönjer en viss syn på fabriken i den industriella historien. Först och främst poängteras att fabriken är mycket gammal.⁶⁹ Den har utvecklats under mer än tre sekler och blomstrar ännu. Företaget förknippas med kvalitet.⁷⁰

⁶⁵ H4

⁶⁶ H2, H4, H5

⁶⁷ H1, H2, H5

⁶⁸ H3

⁶⁹ H3-H5

⁷⁰ H4

Det nämns också att Husqvarna alltid legat långt fram när det gäller teknik.⁷¹ Det är ett världsomspännande företag och, som en av de f d anställda uttrycker det, troligen ensamt om att ha en sådan enorm produktflora från starten till idag.⁷² Mångfalden av produkter är något som alla särskilt vill trycka på. Ytterligare en sak som poängteras är att företagsnamnet och ortnamnet hänger ihop och att företaget varit dominerade på orten.⁷³ Det är tydligt hur företaget upphöjs. Man vill framhäva det unika med det och är stolt över att vara en del av det eller det museum som är uppbyggt kring det.

De fyra männen var alla inblandade i uppbyggandet av museet 1992-1993, medan den anställda kom till 1997. Av de fyra männen blev två engagerade via sin speciella ställning i fabriksledningen respektive hembygdsföreningen. På detta sätt blev de automatiskt inblandade och har sedan färdigställandet ett naturligt ansvar utifrån sina poster. De viktigaste posterna i hembygdsföreningens styrelse ingår i museets styrgrupp. Det personliga intresset märks dock när de talar om vad de tycker är intressant och när de berättar hur de länge, inom företaget och hembygdsföreningen, velat skapa ett museum där allt som fanns liggande kunde samlas och visas upp.⁷⁴ Det är intressant att tanken på ett samarbete inte uppkommit tidigare eftersom företagets problem varit att hitta en driftsansvarig⁷⁵ och hembygdsföreningens svårigheter haft med ekonomi och utrymme att göra.⁷⁶

Hos de andra två männen, som inte har en automatisk ansvarsuppgift på museet, är det ännu tydligare hur starkt intresset för fabriken historia är. Dessa anser att deras personliga bidrag till verksamheten är att vara drivkrafter. De håller verksamheten igång och ser till att det händer saker, menar de. Att var och en kan tillföra något från det man sysslat med nämns också.⁷⁷ Båda var med och byggde upp museet, har frivilligt tagit på sig ansvar, tar initiativ och tillbringar tid där.

⁷¹ H1

⁷² ibid

⁷³ H1, H3, H4

⁷⁴ H3, H5

⁷⁵ H1, H3, H5

⁷⁶ Enligt H3 gjordes försök i Huskvarna stadsmuseum (Kruthuset) som dock inte hade tillräcklig plats

Ovanstående hänger troligen ihop med arbetslivsmuseernas betydelse som mötesplatser, vilket tas upp i studien *Man måste vara lite tokig*. Här kan man läsa att arbetet på arbetslivsmuseet ger vardagen innehåll och mening, särskilt för de i pensionsåldern. Vare sig arbetsplatsen lagts ner eller inte (det är dock tydligare om den lagts ner) kan dess museum i det närmaste ha en terapeutisk funktion och verka identitetsskapande. Enkätundersökningen avslöjar också att man kan få möjlighet att utföra sina gamla yrkesuppgifter och föra den tysta kunskapen vidare.⁷⁸ Detta kan mycket väl stämma även på fabriksmuseet. Det har blivit en samlingsplats främst för människor med Husqvarna AB som gemensam referensram.⁷⁹ Bland de aktiva pensionärerna, som är den dominerande gruppen, kan ett tomrum ha uppstått efter pensioneringen. När så museet skulle byggas upp fanns möjligheten att återskapa samvaron, att träffa gamla vänner.⁸⁰ Genom att skapa utställningar och guida får man också möjlighet att föra lite kunskap vidare, särskilt då många av de utställda produkterna inte längre tillverkas.

Hembygdsföreningen

När det gäller Ödestugu hembygdsförening är det tydligt att intresset för orten är svårare för de intervjuade att beskriva med konkreta exempel, men detta är inte så konstigt. Det är svårare att sammanfatta en ort än ett företag, svårare att ta fram specifika delar. Orten har oftast också en mycket längre historia än företaget. De intervjuade har alla en bakgrund i Ödestugu socken genom att de är födda där. Ordföranden och kassören flyttade ut i unga år och återkom senare i livet, medan ledamoten varit kvar hela tiden. Alla bor i byn eller inom några minuters resa med bil.⁸¹ De två som flyttat tillbaka säger att det kändes bra att återvända när det var möjligt.

⁷⁷ H1, H2

⁷⁸ Burell, s. 16, 23

⁷⁹ Vissa har dock annan bakgrund, t ex hembygdsföreningen eller föreningen Husqvarna Motorcyklar

⁸⁰ B1 a berättar H2 hur han hörde talas om att det var ett museum på gång i den gamla vapenverkstaden. Han gick dit och träffade gamla bekanta, bl a en gammal chef, och drogs på så sätt in i verksamheten.

⁸¹ Ö1-Ö3

Lika väl som man skaffar sig kunskap genom att arbeta med något, lär man sig saker om sin hembygd genom att bo där och den som bor kvar kan skriva sin historia i hembygden utan luckor. Flyttar man däremot och är borta under många år missar man en del av det som händer på orten, själva vardagen, men har man släkt kvar har man oftast en anledning att återvända ibland. De utflyttade begav sig olika långt bort, den ena kom till Stockholm, medan den andra hamnade i en av Jönköpings förorter.⁸² Men även om man försvinner från vardagen i hembygden bär man säkerligen med sig sin första historia. Detta märktes vid intervjuerna med de utflyttade då de talade mycket om hur det var när det bodde på orten som unga, och nämnde att de var medlemmar i hembygdsföreningen på den tiden.⁸³

När de tre ombads berätta vad som är intressant med Ödestugu var svaren, som ovan nämns, inte lika konkreta som i Huskvarna. Alla menar att det är helheten som intresserar och att det är intressant att minnas saker och tala om de släktingar och vänner som inte längre finns kvar. De intervjuade anser att byggnader, berättelser och människor i kombination är bygdens historia. I en by hänger allt ihop, förklarar ordföranden.⁸⁴ Kassören nämner också att Ödestugu är en gammal, vacker och typiskt småländsk by.⁸⁵

Dessa svar kan i princip appliceras på vilken by i Småland som helst. Det verkar vara samhörigheten med orten som skapar intresset för den. Denna samhörighet skapar förmodligen ett omhändertagande som i sin tur kan utveckla ett engagemang i hembygdsföreningen. ”Alla är rädda om sin bygd”, fortsätter kassören.⁸⁶ Som orsak till engagemanget framkommer att man tycker det är spännande med gamla tider⁸⁷, att man har ett historieintresse i grunden⁸⁸ och att man måste se till att det gamla finns kvar.⁸⁹ Kassören säger sig ha svårt att inte engagera sig i saker och berättar om andra

⁸² Ö1, Ö2

⁸³ ibid

⁸⁴ Ö1

⁸⁵ Ö2

⁸⁶ ibid

⁸⁷ Ö3

⁸⁸ Ö1

⁸⁹ Ö2

åtaganden hon haft,⁹⁰ medan de andra inte själva tog initiativ utan blev föreslagna. De hade dock inte något emot att engagera sig i styrelsearbetet när så skedde.⁹¹

Mycket väl kan teorin om mötesplats och samvaro stämma även här. De aktiva i hembygdsföreningen som är pensionärer kan känna ett tomrum efter att ha lämnat sitt yrkesverksamma liv. Att engagera sig i föreningen skapar en samvaro, man träffar andra och får något att göra. Är man nyinflyttad kan engagemanget också vara ett sätt att lära känna människorna och bygden, medan man som tillbakaflyttad kan ta igen det man missat när man varit borta. De intervjuade beskriver också sig själva och varandra som personer som är bra på att komma på idéer⁹², som kunniga i bygdens historia⁹³ eller som sådana som tar tag i saker⁹⁴. De fungerar som varandras referenser när de ska legitimeras som styrelsemedlemmar.

För en utomstående kan en hembygdsförenings sysslor kanske tyckas vara ganska enkla till karaktären. Men uttrycket ”många bäckar små blir snart en stor å” stämmer bra om man tittar lite närmare. I Ödestugu handlar det dels om praktiskt arbete, såsom att anordna aktiviteter och utställningar samt att hålla hembygdsgården i ordning, och dels om att kunna berätta om platser och människor när någon kommer med frågor.⁹⁵ Sedan tillkommer det utåt sett mer osynliga styrelsearbetet, vilket ger extra arbetsuppgifter och detta särskilt för ordföranden. Att i styrelsearbetet komma med idéer och åsikter nämns också som ett slags personligt bidrag av ledamoten.⁹⁶ De sysslor som nämnts visar tydligt att de som engagerar sig måste ha intresse och ork. De intervjuade nämner också att flera av arbetsuppgifterna kräver ansträngning, men att de är självvalda och ger något tillbaka. Det är nästan uteslutande styrelsemedlemmarna som sköter de praktiska sysslorna, säger de, eftersom de vanliga medlemmarna är svårare att engagera.⁹⁷

⁹⁰ Ö2

⁹¹ Ö1, Ö3

⁹² Ö3

⁹³ Ö1-Ö3

⁹⁴ ibid

⁹⁵ ibid

⁹⁶ Ö3

⁹⁷ Ö1-Ö3

Verksamhetens roll och betydelse – idag och imorgon

Fabriksmuseet

Utifrån den syn på företaget som beskrevs i förra avsnittet verkar de intervjuade se museet som en metod för att visa Husqvarna-fabrikens historia, ett företag som anses vara väldigt intressant och speciellt. Vid frågan om vad som är viktigast att visa på museet och gavs många svar. Två menar att det är helheten och företagets utveckling från början till slut.⁹⁸ En annan föreslår de produkter som inte längre tillverkas, medan en tredje nämner övergången från hantverk till industrialisering och det faktum att hantverket lever kvar.⁹⁹ Från företagets sida är utvecklingen det primära, vilket inte är ett oväntat svar.¹⁰⁰ Museet ses också som en plats där man kan söka information. En av de fyra anställda beskriver bl a det fantastiska i att människor kan komma och leta upp sina släktingar i den gamla personaltidningen *Insyn* som finns samlad och inbunden på museet.¹⁰¹

De intervjuade har inte så mycket idéer kring vad som skulle kunna utvecklas och förändras på museet. Hantverket tas upp som något som borde visas mer¹⁰², men annars verkar man vara ganska nöjda med hur det är upplagt. Hembygdsföreningens ordförande betonar dock att museet hela tiden måste utvecklas. Det kommer ju både nya produkter och idéer och det får inte bli ett dött museum, säger han.¹⁰³ De människor som är engagerade i museet är inte professionella utställningsproducenter, varför det inte är så konstigt att man har svårt att se vad som skulle kunna göras annorlunda. Det framkommer att man vid ett tillfälle hade en formgivare från läns museet på besök som gav synpunkter, vilket upplevdes som mycket positivt.¹⁰⁴

⁹⁸ H2, H3

⁹⁹ H1, H4

¹⁰⁰ H5

¹⁰¹ H1

¹⁰² ibid

¹⁰³ H3

¹⁰⁴ H2

De intervjuade är medvetna om att museet är väldigt fokuserat på produkter och arbetarna som en del i historien kom inte på tal förrän det togs upp i en fråga. Inställningen verkar vara att dessa absolut är en viktig del av historien, men att de är svåra att visa på ett bra sätt utställningsmässigt. En idé om att göra en databas med den information som finns i gamla personalrullor ända från 1700-talet nämns, men problemet är att hitta någon som kan göra jobbet.¹⁰⁵ Bristande resurser, både ekonomiska och personella, verkar vara det som hindrar större idéer.

Man kan tydligt se att museet inte är sprunget direkt ur grävrörelsens ideologi som utgår från arbetarna, men man kan säga att museet ändå bär spår av rörelsens mer lokalhistoriska riktning kring historia som minne. Hembygdsföreningens delaktighet är nog en starkt bidragande orsak till detta. Ingen av de intervjuade har dock någon erfarenhet av rörelsen på så sätt att de deltagit i studiecirkel eller liknade, men de känner till diskussionen som var. En av de f d anställda påstår t ex att han grävt själv på sitt eget sätt,¹⁰⁶ medan hembygdsföreningens ordförande säger att grävrörelsens idéer är bra och tydligare i föreningens årsbok där han själv skrivit några artiklar.¹⁰⁷

Grävrörelsen lockade dock anställda att ta tag i sina arbetsplatsers historia och så har även skett här. Det är också dessa som återfinns på museet. Dock har företagets inblandning med stor säkerhet påverkat museets utformning i riktning att visa produktutveckling. Man vill givetvis tjäna något på en satsning och det faktum att företaget hade så många produkter på lager gav ett självklart karaktär att ösa ur. Vi kan se att historien upprepar sig, att det är företaget som har de stora resurserna och dessutom kan använda museet som i marknadsföringen. En lojalitet mot företaget finns troligen också från pensionärernas sida, men de gamla Husqvarna-produkterna som låg och samlade damm var trots allt en direkt inspirationskälla för dem som

¹⁰⁵ H1

¹⁰⁶ ibid

¹⁰⁷ H3

initiativtagare. Dock måste företagets tidigare idéer kring ett museum ses som viktiga i sammanhanget.

Annars är företagen oftast inte inblandade i arbetslivsmuseer som ligger närmare grävrörelsen. Bland dessa är det vanligt att företagen är nedlagda och därmed är anledningen att starta museerna en annan. Hade de engagerade på fabriksmuseet varit mer insatta i grävrörelsen och själva deltagit i studiecirkel hade kanske museet varit annorlunda utformat och hade Husqvarna AB varit nedlagt kan vi vara ännu säkrare på att det sett ut på ett annat sätt.

Museets betydelse för det befintliga företaget, Husqvarna AB, anses vara stor. Från företagets sida är det ett sätt att visa att man har en historia, vilket påstås vara viktigt när man har kunder och återförsäljare på besök.¹⁰⁸ Från museets sida verkar inställningen vara densamma. Hembygdsföreningens ordförande beskriver det som att företaget genom museet får en trygghetsstämpel och kan visa att det inte är en dagslända.¹⁰⁹ Detta är ett exempel på hur ett museum ofta ses som ett bevis för något, att musealisering innebär att man är något speciellt och har något att komma med. Det är propaganda, fortsätter en av de f d anställda.¹¹⁰

Men denne man och hans kollega nämner även det faktum att dagens anställda kan lära sig företagets historia genom att besöka museet. De får möjlighet att se vad som gjorts tidigare,¹¹¹ och kan lära sig att känna för sitt företag och få en företagsidentitet, vilket anses viktigt.¹¹² På företaget finns det inte tid till att förmå de anställda att besöka museet, men evenemangen Fallens dag och Husqvarna-rallyt (tävling med gamla Husqvarna MC) påstås vara tillfällen då de anställda får tillfälle till upplevelse.¹¹³ Att de anställda får möjlighet att lära sig och bli intresserade av historien är avgörande för fortsatt rekrytering av ideella krafter från företaget.

¹⁰⁸ H5

¹⁰⁹ H3

¹¹⁰ H1

¹¹¹ H2

¹¹² H1

¹¹³ H5

Hembygdsföreningen

När det gäller orten framkommer en tydlig syn på historien som en nödvändig kunskap för varje människa. I hembygdsföreningen har vi sett att man utgår från bygden som en helhet med många delar. De intervjuade talar om att det är viktigt att veta hur det var förr,¹¹⁴ att man måste veta sina rötter¹¹⁵ och lära sig av historien så man vet hur man ska agera imorgon.¹¹⁶ Ordföranden och kassören utvecklar detta ytterligare genom att säga att det gamla är viktigt att känna till när det skapas så mycket nytt och det råder storskalighet.¹¹⁷

Utifrån dessa svar skulle man kunna säga att de aktivas syfte med hembygdsföreningen är att bevara minnet av en äldre livsstil, öka de yngre generationernas insikt i densamma och skapa en kontrast till det som är modernt att bära med sig när man går mot framtiden. Detta påminner mycket om det som var hembygdsvärelsens grundtanke. Dock ligger man inte på samma offentliga nivå som pionjärerna gjorde för hundra år sedan, utan håller sig inom sin lilla krets och höjer inte rösten utan ser dessa saker som mera självklara. Med stöd i Sundin och Björkroths resonemang är anledningen till denna mer lågmälda attityd troligen att de storslagna idéer kring en nationell identitet som präglade hembygdsvärelsen i uppbyggnadsfasen inte längre ligger i tiden. Hembygdsföreningarna har idag oftast bara en museal och bakåtblickande verksamhet som är mycket lokal. Att Sockenrådet uppstått i Ödestugu är ett exempel på hur hembygdsföreningarna, även om det finns undantag, inte längre arbetar med samhällsfrågor eller samhällsplanering som de gjorde tidigare. Dock verkar riksorganisationen fortfarande på ett offentligt plan i ett antal frågor, men inte på samma sätt som då det var samfund.

¹¹⁴ Ö3

¹¹⁵ Ö2

¹¹⁶ Ö1

¹¹⁷ Ö1, Ö2

Hembygdsgården ses egentligen inte som en särskilt funktionell byggnad. Den används sällan, menar ordföranden¹¹⁸ och ledamoten påpekar att föreningen har mycket annat runt omkring.¹¹⁹ Men alla de intervjuade ser den ändå som något som ska finnas där. En hembygdsgård hör till i en hembygd och är en symbol för att man ska bevara det gamla, säger ordföranden.¹²⁰ De andra säger att det är en känsla och ett monument över en gången tid.¹²¹ Hembygdsgården har funnits så länge att den blivit en vana och, precis som sägs, något som bara ska finnas där. De aktiva är också uppvuxna i den tid då hembygdsföreningarnas verksamhetsområden stabiliserades och bland dessa är en hembygdsgård bland det mest grundläggande.

Föreningens aktiviteter ses istället som mer funktionella då de är av en social karaktär. Midsommar är självklart årets höjdpunkt och beskrivs av ordföranden som ett av de få tillfällen då man träffar hela bygden.¹²² Det är en enkel tillställning som bara kräver att man kommer dit och deltar utan större förberedelser än en fikakorg och det är dessutom barnvänligt, fortsätter ledamoten.¹²³ Fotoutställningen beskrivs också av alla som mycket populär. Den visar gamla bilder och anses ge människor möjlighet att se saker de känner igen, såsom gamla släktingar och gårdar.¹²⁴ På samma sätt verkar torpvandringarna fungera. Att se eller uppleva sådant man känner igen eller har en historisk koppling till kan innebära att samhörigheten med orten, hemkänslan, bekräftas och kanske också förstärks. Detta är för övrigt antagligen vad de aktiva önskar ska ske.

Att utveckla föreningens verksamhet är något som kräver mer tid av de aktiva, men många idéer finns, såsom nya foton till utställningen, återuppförande av en gammal studiecirkel från 1970-talet och specialutställningar.¹²⁵ Ingen nämnde dock nutidsdokumentation förrän det togs upp i en fråga. De tre intervjuade menar att detta

¹¹⁸ Ö1

¹¹⁹ Ö3

¹²⁰ Ö1

¹²¹ Ö2, Ö3

¹²² Ö1

¹²³ Ö3

¹²⁴ Ö2, Ö3

¹²⁵ Ö1, Ö2

är något som man lätt glömmer bort när det fokuseras så mycket på det gamla, men att saker och fenomen från vår egen tid också kan få värde i framtiden och bör tas om hand. Det ligger ofta en svårighet i att se det historiska i den egna vardagen och detta problem hör förmodligen ihop med Rentzhogs påpekande att hembygdsföreningarnas insamlingsarbete för länge sedan kommit att stanna vid allmogens föremål. Det är detta som präglat hembygdsrörelsen.

Förändring eller status quo – de engagerades syn på framtiden

Fabriksmuseet

Tron att de ideella krafterna ska minska och kanske till och med försvinna är tydlig hos alla de fem intervjuade. Uppfattningen är att dagens anställda inte har samma känsla och personliga intresse för sina arbetsplatsers historia,¹²⁶ vilket av några förklaras med att man inte stannar lika länge som man gjorde förr.¹²⁷ Tron att människor idag inte är villiga att arbeta utan ersättning i samma utsträckning finns också hos en av de fem anställda.¹²⁸ Dock önskar man från museets sida att anställda ska fortsätta engagera sig eftersom de har den direkta kunskapen om företaget.¹²⁹ Driftschefen föreslår de som pensioneras från motorsågstillverkningen som potentiella arvtagare eftersom det finns anställda där som har varit med sedan starten 1957 och som kanske kan ha ett intresse. Annars menar han att det är svårt att skapa intresse för de produkter där tillverkningen är nedlagd.¹³⁰ De anställda är självklart den naturligaste rekryteringsbasen om arbetet ska ske ideellt, men det finns en poäng i det driftschefen säger. Det är svårt att hitta ett sätt att påverka och ingjuta ett intresse hos den stora massa som de anställda utgör.

Vem eller vilka skulle då kunna ta sig an fabriksmuseet om det blev stora problem att hålla det igång? Tanken gick till Husqvarna AB. Härifrån kommer svaret att man, p.g.a. den betydelse museet har för företaget, säkert skulle hjälpa till på något sätt om

¹²⁶ H2-H5

¹²⁷ H1, H2, H5

¹²⁸ H2, H3

¹²⁹ H1-H4

¹³⁰ H5

det skulle bli en större kris i framtiden.¹³¹ Hoppet om att Jönköpings Kommun ska fortsätta som arbetsgivare finns dock kvar från museets sida,¹³² men en annan lösning kommer även upp.

Förslaget från de fyra på museet är att professionella tar över eller samarbetar med de ideella krafter som kanske kan fortsätta rekryteras.¹³³ Med professionella menas människor som arbetar inom historiedisciplinen och museivärlden (någon mer ingående definition ges inte) och Jönköpings länsmuseum anses av några som en lämplig och av vissa även trolig hjälp.¹³⁴ En av de fyra anställda har en idé om att länsmuseum i framtiden kommer att samordna alla intressanta småländska museienheter på industrisidan för att utnyttja dem både utbildningsmässigt och i besöksnäringen, men han reserverar sig för den ekonomiska aspekten.¹³⁵ Hembygdsföreningens ordförande nämner också människor som arbetat inom annan industriell verksamhet, marknadsföring eller läraryrket som lämpliga.¹³⁶ Men det intressanta är att alla på museet tror att museet måste ha anställda med intresse och professionell kunskap i framtiden om det inte tillkommer nya ideella krafter. Hur dessa ska finansieras råder det dock lite skilda uppfattningar om.

Detta resonemang betyder att de inblandade klarar att se realistiskt på verksamheten, vilket är av största vikt för dess överlevnad. Att tron på professionell hjälp utifrån är stor har antagligen med museets etablering att göra. Med en besökssiffra på 16 000 personer 2001 är fabriksmuseum ett av de arbetslivsmuseer som höjer medeltalet. I *Man måste vara lite tokig* kan man läsa att medianvärdet bland 140 svarande museer är 4 000 besökare per år.¹³⁷ Den höga besökssiffran, det kommunala stödet samt det faktum att fabriksmuseum får mycket uppmärksamhet i media ökar säkert tron på dess

¹³¹ H5

¹³² H2, H3, H4

¹³³ H1-H4

¹³⁴ H1, H2, H4

¹³⁵ H1

¹³⁶ H3

¹³⁷ Genomsnittet är 10 000 besökare, men nästan hälften av de svarande har en lägre siffra, Burell, s. 14

betydelse. Museet figurerar ofta i de lokala tidningarna och TV-sändningarna och var också med i ett avsnitt av underhållningsprogrammet *På spåret* i SVT. Man har helt enkelt fått självförtroende. Flera påpekar att verksamheten är stor.¹³⁸

Vare sig det kommer nya ideella krafter från företaget eller det anställs professionella kommer det att innebära nya människor. De fyra på museet inser att mycket kan komma att förändras både organisatoriskt och utställningsmässigt, men att det kan ske på ett positivt såväl som negativt sätt.¹³⁹ Oron för att museet skulle försvinna är dock mycket liten. Den allmänna uppfattningen är att någon kommer att ta över om det inte kan fungera som det gör idag och på så sätt löser sig det hela. Det som oroar är rekryteringen från företaget. Önskan att Husqvarna AB:s egna anställda ska fortsätta engagera sig i sitt företags historia är tydlig. Den anställda sammanfattar konsekvensen av en minskande kunskap direkt från företaget med följande ord: ”Man kommer inte att få samma upplysningar i framtiden.”¹⁴⁰

Hembygdsföreningen

I hembygdsföreningen tror de aktiva att verksamheten kommer att fortsätta på ungefär samma sätt i framtiden, om bara några människor är villiga att ta över. Men tron att man kommer att kunna rekrytera från de äldre generationerna, främst pensionärerna, finns där även om man inte kan säga om det blir fler eller färre.¹⁴¹ Uppfattningen att människor blir mer intresserade av historia och sin bygd när de blir äldre framkommer och ordföranden menar att ”alla människor söker sina rötter.”¹⁴² Kassören tror också att hembygdsföreningar är en typ av ideell förening som har lättare engagera folk, men hon reserverar sig för att det går i vågor även där.¹⁴³ Tron att de äldre kommer att fortsätta engagera sig beror antagligen på att så har skett så länge man kan minnas. Det ordnar sig alltid, för det har alltid ordnat sig. Det finns en stark föreställning att man blir mer intresserad av sin historia och engagerar sig när

¹³⁸ H2, H4

¹³⁹ H1-H4

¹⁴⁰ H4

¹⁴¹ Ö1, Ö3

¹⁴² Ö1

¹⁴³ Ö2

man blir äldre. Det är ett intressant uttalande som troligen hör ihop med svårigheterna att engagera yngre.

Det som av alla upplevs som det stora problemet är nämligen detta. De yngre är annars en grupp som man skulle vilja ha med sig. De unga har lite mer idéer och liv, menar kassören.¹⁴⁴ Hon och ledamoten menar att orsaken till problemet är att människor inte har tid att engagera sig förrän de blir äldre och är klara med familjebildning och arbete.¹⁴⁵ Ledamoten nämner också att vårt stressade samhälle hämmar samt att fler engagerade sig förr när man levde i mindre samhällen och inte flyttade iväg. Det var en annan sammanhållning då, säger hon.¹⁴⁶ Den stämpel som hembygdsföreningarna har, att det är gamla gubbar och tanter, nämns också av ordföranden som en trolig anledning till att yngre inte engagerar sig.¹⁴⁷

Styrelsemedlemmarna har delvis rätt i det de säger. Yngre människor har många åtaganden och prioriteringar som försvinner när de blir äldre. Som pensionär är man oftast helt fri att engagera sig i hembygdsföreningen om man är intresserad. Teorin om mötesplatser som tas upp i analysens första del blir här återigen applicerbar. Bland de yngre finns mötesplatsen och samvaron på annat håll, t ex på arbetsplatsen, men idag finns också fler föreningar och aktiviteter att engagera sig i. Längre tillbaka var hembygdsföreningen förmodligen mer självklar för aktiva människor då det inte fanns lika många alternativ. Däremot kan man inte bevisa att man blir mer historieintresserad när man blir äldre. Man kan bara hänvisa till egna erfarenheter och känslor i detta fall och om de yngre inte engagerar sig är det lätt att dra snabba slutsatser. En av de största anledningarna till att yngre inte deltar är troligen den som ordföranden ovan ger. Hembygdsrörelsen har kommit att gälla en kategori, de äldre, och aktiviteterna har utformats kring dessa. De flesta ungdomar har säkert svårt att se vad de skulle kunna få ut av den verksamhet som bedrivs idag.

¹⁴⁴ Ö2

¹⁴⁵ Ö2-Ö3

¹⁴⁶ Ö3

¹⁴⁷ Ö1

Traditioner spelar här en viktig roll. Midsommar, och vissa andra traditioner, kommer alltid att finnas kvar, menar ordföranden.¹⁴⁸ Då kommer även yngre och det kan vara en början då de får veta att föreningen lever, fortsätter kassören.¹⁴⁹ Det är självklart så att man deltar i traditionerna, särskilt om man inte behöver göra mer än att gå dit. Man tar också sådana arrangemang för givna. Men om det skulle bli problem i framtiden och midsommarfesten skulle hotas av för lite engagemang i arrangemanget, skulle då medlemmarna sluta upp och ta tag i saken? Det är värt att fundera på.

Hembygdsgårdens varande oroar också lite på så sätt att den måste underhållas. Än så länge klarar man detta, menar ledamoten, men det kanske kan bli svårt att få tag i folk i framtiden.¹⁵⁰ Det finns stora risker om för få engagerar sig i reparationerna. Gården måste underhållas för att inte förfalla och vid problem kan hembygdsföreningar behöva söka hjälp utanför den lokala föreningen.

En lösning som ledamoten ger på eventuellt bristande engagemang i framtiden är att föreningen slås ihop med en närliggande förening.¹⁵¹ Hon och ordföranden erkänner dock att man säkert skulle kunna få fler medlemmar att hjälpa till med saker om man bara tog sig tid att tala med dem personligen.¹⁵² Det är annars lätt att tänka att styrelsen klarar de vanliga sysslorna.¹⁵³ Men det går att få med andra med lite övertalning, menar kassören, för ”alla är ju väldigt rädda om sin bygd.”¹⁵⁴ Att man trots allt klarar sysslorna på några personer och därför inte så ofta ber medlemmarna om hjälp skapar dock ett problem. Dessa ser då bara det färdiga arbetet, en nymålad hembygdsgård eller en iordningställd fotoutställning, och upplever det kanske som att man klarar sig utan dem. Å andra sidan innebär en kampanj ytterligare arbete för

¹⁴⁸ Ö1

¹⁴⁹ Ö2

¹⁵⁰ Ö3

¹⁵¹ ibid

¹⁵² Ö1, Ö3

¹⁵³ Ö1

¹⁵⁴ Ö2

styrelsen, och situationen skulle inte förändras över en natt, varför man måste väga för och emot och bestämma sig för vad som skulle vara bäst i ett längre perspektiv.

Att ärva en verksamhet – analys av enkätundersökningarna

De anställda på Viking Sewing Machines AB

I analysen av denna enkätundersökning beaktas åldersgrupper, men även antalet anställningsår då tiden på företaget tagits upp som relevant för intresse och kunskap. Antalet enkätsvar är 74, varav 25 kommer från tjänstemän och 49 från montörer.

Åldersgrupp	Svar	Antal år:	>5	5-10	10-20	20<
20-30	26		24	1	1	0
30-40	24		11	3	10	0
40-50	12		2	0	2	8
50-65	11		1	0	2	8
Ej svar	1		0	0	0	1
Svar totalt	74		38	4	15	17

Andra arbetsuppgifter inom Husqvarna och Viking

Bland de svarande finns några anställda, sex tjänstemän och sex montörer, som bytt arbetsuppgift någon gång. Bland tjänstemännen är det främst personer under 40 år, medan montörerna tvärtom nästan uteslutande är äldre än 40 år. Fyra av tjänstemännen har arbetat mindre än fem år och har alltså väldigt tidigt bytt arbetsuppgift. Tjänstemännen svarar att de arbetat med ”annat, t ex administrativa uppgifter” och montörerna uppger att de tillverkat andra produkter. Det finns alltså inga exempel på byte mellan produktion och administration, ingen som anger en sådan bred erfarenhet i arbetslivet. Detta måste bero på graden av utbildning.

Besök på museet

60 % av tjänstemännen har varit på museet, varav hälften mer än en gång. Drygt hälften har också arbetat mindre än fem år. Ca 50 % av montörerna har också sett utställningarna, en tredjedel t.o.m. flera gånger. Här är antalet anställningsår varierande. Det är fler tjänstemän som besökt museet över lag vilket kan ha med arbetsuppgifterna att göra. Tjänstemännen kommer t ex i kontakt med kunder och återförsäljare på besök och tar ofta med dem till museet som en punkt i programmet.¹⁵⁵ Visserligen skulle man då kunna hävda att de inte går till museet utifrån eget intresse utan p.g.a. arbetet, vilket i och för sig är en poäng, men arbetet som tjänsteman, vare sig man får gå till museet i tjänsten eller inte, ger troligen mer kunskap om företaget både historiskt och utvecklingsmässigt. Historien är helt enkelt mer tillgänglig eftersom de har större anledning att skaffa sig kunskap då den kan behövas i arbetet. Kunskap föder ofta intresse. För montörerna är kunskapen inte lika tillgänglig. Den gamla interna personaltidningen är nedlagd och informationen kommer idag via den globala personaltidningen *Insight* och en display på väggen. Det enda initiativ som tagits att locka montörerna att besöka museet är fritt inträde.

40 % av de svarande tjänstemännen hade inte varit på museet vid tillfället för undersökningen, men nästan alla uppgav att de ville gå dit. Majoriteten av dessa har arbetat mindre än fem år på företaget. Även då många andra med så få anställningsår besökt museet både en och två gånger kan dessa få år också innebära att det ännu inte blivit tillfälle för ett besök eller att man inte lärt sig tillräckligt mycket för att ha ett intresse. Man kan också ha arbetsuppgifter som inte ger en direkt anledning att besöka museet under arbetstid. Att ca 50 % av montörerna inte heller hade besökt museet vid undersökningstillfället kan bero på att de inte har någon egentlig anledning att gå dit. Här kan arbetet inte användas som argument utan endast personligt intresse. Knappt hälften har också arbetat kort tid, vilket kan vara ytterligare en förklaring till att intresset inte vuxit sig så starkt hos dessa. Men domen är också hårdare bland montörerna, ca 60 % av dem som inte besökt museet uppger

¹⁵⁵ Enligt egna observationer som anställd på fabriksmuseet

att de inte önskar gå dit alls. Tyvärr får vi aldrig veta hur många som besökt museet som följd av enkätundersökningen.

Är museet betydelsefullt?

Värt att notera är att alla besökare ger museet minst godkänt i betyg. I princip alla tjänstemän och montörer, vare sig de besökt museet eller inte, menar också att ett museum där Husqvarnas historia synliggörs är bra eftersom hela historien är intressant. Några undantag finns där de svarande endast är intresserade av en speciell Husqvarna-produkt eller där några montörer uppger att de inte är intresserade av historien och därmed museet överhuvudtaget. Det är konstigt att så många av de montörer som uppgivit ett ointresse att besöka museet ändå svarar att historien är intressant (hela 19 st) och att det är bra att det finns ett museum. Kanske menar de att museet är bra för dem som vill få historien förmedlad på detta sätt, medan de själva får utlopp för sitt intresse på annat vis, t ex genom inläsning eller andra aktiviteter kopplade till företaget. Men troligare är att de svarat på denna fråga utifrån vad de ansett vara "rätt" att svara utan att tänka på motsägelsen. Hur många vågar idag säga att det är fel med historia och kultur?

Engagemang i framtiden

Sju av tjänstemännen och sju av montörerna kan tänka sig att engagera sig i fabriksmuseet senare i livet. Det är inte många, men procentuellt sett är det fler tjänstemän, vilket också kunde väntas utifrån antagandet att dessa lär sig mer av historien och på så sätt lättare kan få ett intresse. Det är dock intressant att många av dem som anger att de kan tänka sig att engagera sig är kvinnor, och det gäller både montörerna och tjänstemännen med fem kvinnor i vardera grupp. Bland tjänstemännen kan någon särskild ålder inte skönjas, men de flesta har arbetat minst tio år, vilket har gett dem gott om tid att lära sig och intressera sig för historien. Montörerna är mellan 30 och 50 år och har väldigt skilda anställningsår. Här är det svårt att spekulera i vad som ligger bakom intresset.

Intressant är också att det faktiskt är en tjänsteman och en montör som kan tänka sig att ställa upp redan idag. Dessa två är häpnadsväckande nog kvinnor i åldern 20-30 år som arbetat mindre än fem år på företaget och som även besökt museet. De är ju själva motbilden till de äldre män som är den grupp som hittills varit mest aktiv. Men kanske är dessa kvinnors intresse inte så häpnadsväckande trots allt. Har de bara ett särskilt starkt historieintresse? Eller har deras föräldrar och kanske även far- eller morföräldrar arbetat i företaget så att de fått en känsla för det på det sättet? Dessa kvinnor väcker många frågor och den genusproblematik som anas skulle i en utökad undersökning vara intressant att studera.

En montör har själv skrivit att hon kanske kan tänka sig att engagera sig i museet om man får pengar för det. Detta borde kanske funnits som ett svarsalternativ i enkäten. En av de f d anställda på museet nämnde under intervjun att han tror att det kan bli svårt att få folk att ställa upp utan ersättning, dvs. att det ideella arbetet kommer att bli svårare att motivera.¹⁵⁶ Detta är svårt att säga.

Medlemmarna i Ödestugu hembygdsgörelning

Antalet inkomna svar från hembygdsgörelningens medlemmar är 46. Få enskilda medlemmar har svarat, endast 6 st. Analysen av svaren sker utifrån de olika åldersgrupper som de svarande tillhör.

Åldersgrupp	Antal inkomna svar	Antal som skrivit några ord om görelningens relevans
20-30	0	0
30-40	5	2
40-50	11	5
50-65	15	7
65+	15	11

Även om inte alla medlemmar inom varje åldersgrupp har svarat kan svarsfrekvensen tyda på att intresset för hembygdsgörelningen ökar med åldern. Att antalet som skrivit några egna ord om görelningens relevans på enkätens baksida också ökar med åldern pekar på detsamma. Görelningen för inte anteckningar över medlemmarnas ålder.

¹⁵⁶ H2

Initiativ och deltagande

Sättet man blev medlem på varierar ganska mycket inom alla åldersgrupper. Övertalning är lika vanligt som att man själv tagit kontakt. Bland de allra äldsta är det några som uppger att de inte minns hur det gick till. Det kan tyda på att de varit medlemmar väldigt länge. Deltagandet i föreningens aktiviteter är relativt lika inom alla grupperna, men bland dem som passerat 50 år uppger fler att de deltar så mycket de kan, något som kan tolkas som mer aktivt än att delta vid något enstaka tillfälle, vilket var ett annat svarsalternativ. Intresset för hembygdsgården blir dock först synligt när medlemmen är över 50 år. Endast en bland de yngre går dit på eget initiativ, medan detta är särskilt vanligt i gruppen 50-65. Vad som intresserar mest där går dock inte att urskilja eftersom svaren är väldigt spridda.

Sockenrådet kontra hembygdsföreningen

I princip alla, 44 personer, svarar att de tycker att hembygdsföreningen och Sockenrådet kompletterar varandra. 76 % uppger att de deltar i Sockenrådets aktiviteter. Från 40 år och uppåt är det också vanligt att man deltar flitigt eller rent av är med och anordnar aktiviteter i Sockenrådets verksamhet. Sommarens onsdagskvällar innebär enkelt arbete, man behöver inte göra mer än att hjälpa till med serveringen några kvällar under sommaren. Dessutom lockar arrangemanget även mycket utsocknes folk vilket säkert intresserar alla åldersgrupper p.g.a. nyfikenhet och önskan att träffa folk. Att Sockenrådets sociala aktiviteter sker i samarbete med hembygdsföreningen ser ut att vara ett lyckat initiativ. Rådet och föreningen tjänar ett gemensamt syfte, det lokala, och tillsammans täcker de både historia, nutid och framtid med olika utgångspunkt.

Engagemang nu och i framtiden

I åldersgrupperna 30-50 år vill majoriteten endast vara medlem i hembygdsföreningen. Ett lite större engagemang finns bland dem som är äldre än 50 år där en tredjedel anger att de engagerar sig i en del av arbetet. Detta är dock endast ett tiotal personer. Vad som menas med att engagera sig i en del av arbetet är dock svårt att säga.

Gällande framtiden uppger majoriteten bland dem som är yngre än 50 år att de kan tänka sig att engagera sig när de får tid. Är detta snart eller när de pensionerat sig? Men om de inte har tid som yrkesverksamma idag har de med stor säkerhet inte mer tid förrän de slutat arbeta eller möjligen dragit ner på arbetstakten. I gruppen 50-65 år gäller resonemanget ovan för en tredjedel, men här är det även några som inte tror sig få tid alls eller som inte är intresserade överhuvudtaget. Bland de allra äldsta saknar knappt hälften intresse, vilket kan ha med ålder och ork att göra. Några har t.o.m. skrivit vid sidan om att de är för gamla. Men i denna grupp finns också de enda, två personer, som säger sig kunna hjälpa till redan idag. Fyra svarar tyvärr inte på frågan alls.

Medlemmarnas egna ord

Det är intressant att se vad medlemmarna har skrivit om föreningens relevans på enkätens baksida. Bidragen visar att medlemmarna ser det relevanta i att bevara det som är gammalt, men bland de äldre är det lite tydligare att historien är relevant för nutid och framtid. Det är ett förhållningssätt där hembygdsrörelsens grundtanke återigen kan skönjas. Att det är bland dem som är äldre än 50 år som denna tanke formuleras kan, som tidigare nämnts, ha att göra med att dessa människor i högre grad har påverkats av de idéer som hembygdsrörelsen gav uttryck för. I gruppen 40-50 år kan istället en syn på det förflutna som en annan tidsålder eller ett annat land skönjas. För att i någon mån illustrera detta följer här några svar från varje åldersgrupp. Några har kortats ned eller tagits ur en längre text.

Åldersgruppen 30-40

”Viktigt att bevara det gamla.”

”Skolan håller ihop de yngre som har barn, men de blir ju stora och då lyckas Ödestuguborna ändå vilja träffas och då är en hembygdsförening bra.”

Åldersgruppen 40-50

”Det är bra att ibland fundera på hur Ödestuguborna bodde förr i tiden. Vi har många problem idag med stress osv. Den materiella standarden är oerhört annorlunda, jag behöver påminnas av det goda ibland.”

”Jag tycker det är bra att hembygdsföreningen har märkt ut alla torp och satt ut namn på dom som senast bodde på torpet. Vi behöver bevara detta så kommande generationer får insikt i hur nära naturen man verkligen levde ända in på 1900-talet.”

Åldersgruppen 50-65

”Hembygdsföreningen är allt för oss moderna människor, så att vi känner betydelsen av historia och bakgrund för vår nutid, och att vi uppskattar anknytningen till det förflutna och att vi håller det gamla i vår hembygd levande.”

”Att känna till och ha kunskap om vår historia är en förutsättning för att förstå sin ”samtid”, nuet och framtiden. Vi borde ha en lokal mitt i byn med möjligheter till utställningar så att aktiviteter är möjliga att genomföra även under vintertid (studiecirklar, släktforskning etc.).”

Åldersgruppen 65+

”Viktigt för oss som har rötter i socknen. Bevarar byggnader och ting.”

”Länk mellan gången och nuvarande tid.”

”Viktig i vår tid och framtiden.”

”Viktig för bevarandet av gamla traditioner. Men också en hembygdsförening måste kunna förnya sig eftersom seder och bruk förändras och ny byggnadskultur kommer till.”

Sammanfattning utifrån frågeställningarna

Husqvarna Fabriksmuseum och Ödestugu hembygdsförening drivs idag utifrån flera aspekter. Praktiskt drivs verksamheterna som eller av en förening där hembygdsföreningens aktiva helt och fabriksmuseets till största delen arbetar ideellt. Husqvarna hembygdsförening som är huvudman för fabriksmuseet är också en ideell förening. Dock står Jönköpings Kommun och Arbetsförmedlingen för två anställda.

Men man kan också säga att verksamheterna drivs utifrån olika avsikter, förutsättningar och synsätt. Fabriksmuseet drivs till att börja med, vilket är självklart, av ett intresse för företagets historia. Företaget har ett intresse av att visa och bevisa utveckling och kvalitet, den driftsansvariga hembygdsföreningen har ett lokalhistoriskt intresse och de f d anställda som byggt upp museet har ett tekniskt och arbetsmässigt intresse som erhållits genom ett långt arbetsliv. Alla har också en syn på företaget som framträdande inom den svenska industrin vilket gör det viktigt att berätta om. Museet har inte ett tydligt ursprung i grävrörelsen med inriktning mot arbetarna.

Anledningen till att man engagerat sig ideellt i verksamheten har återigen med intresse att göra. Men engagemanget beror också mycket på den känsla man har för det man bevarar och samhörigheten med detsamma. Då de flesta är äldre, främst pensionärer, kan också engagemanget innebära att man får något att göra när man slutat arbeta. Museet fungerar som en slags tröst och som en mötesplats där man träffar människor, nya och gamla vänner, och får möjlighet att aktivera sig.

Dagens engagerade ser på framtiden med blandade känslor. På fabriksmuseet oroar man sig för att de anställda på företaget inte ska engagera sig. Dessa tros inte ha samma känsla och intresse för sin arbetsplats då de idag generellt sett inte arbetar kvar lika länge som de aktiva själva gjorde. Svårigheter uppstår också när de flesta produkter som finns på museet inte längre tillverkas, men från företagets sida föreslås de anställda vid den redan historiska motorsågstillverkningen som potentiella arvtagare. Driftschefen säger också att företaget säkert kommer att hjälpa till på något

sätt om det blir kris. Hur det kommer att bli med de anställda finns det inget beslut om, även om man hoppas att detta ska fortsätta med hjälp av Jönköpings Kommun, men på museet siar man också om stora förändringar. De intervjuade menar att professionella måste ha ansvaret i framtiden och att museet måste utvecklas. Tron på hjälp med drift och personal från t ex länsmuseum eller andra historie- och museiverksamheter är stor. Fabriksmuseum har fått gott självförtroende av sina höga besöksiffror och av uppmärksamhet i media.

Enkätundersökningen på symaskinsfabriken bekräftar de farhågor som framkommit. Långt ifrån alla har besökt museet och intresset att engagera sig i fabriksmuseum verkar inte så stort. Bara sju tjänstemän av 25 och sju montörer av 49 uppger att de kan tänka sig att ställa upp senare i livet. Intressant är dock att de flesta är kvinnor och ännu mer intressant är att två unga kvinnor, en montör och en tjänsteman, med få anställningsår kan tänka sig att engagera sig redan idag. Att det ändå är tjänstemännen som visar mest intresse kan bero på att de har större anledning och möjlighet att lära sig företagets historia. De kommer i kontakt med kunder och återförsäljare där historien kan vara användbar i många situationer och kunskap skapar ofta intresse. Montörerna har däremot ingen egentlig anledning att lära sig något och en stor del av dessa uppger att de inte är intresserade av att besöka museet. Däremot svarar nästan alla att det är bra att det finns ett museum och att historien är intressant. Anledningen till detta kan vara att det anses "rätt" att svara så idag.

Ödestugu hembygdsförening drivs också utifrån intresse, här för orten, men också av en syn på historien som en viktig kunskap för varje människa. Att veta sina rötter anses viktigt och föreningen arbetar för att bevara och för att påverka framtida generationer. Man kan se att hembygdsrörelsens grundtanke delvis finns kvar. Föreningen sköter om hembygdsgården eftersom den liksom hör till och de sociala aktiviteterna ger möjlighet till upplevelse, förstärkt hemkänsla och bevarande av gamla traditioner.

Anledningen till att man engagerat sig i föreningen är kopplat till intresse, men också till den samhörighet som finns med orten. Eftersom de flesta är pensionärer kan också engagemanget innebära att man får möjlighet att sysselsätta sig med något. Föreningen fungerar likväl som arbetslivsmuseet som en mötesplats där man träffar nya och gamla vänner och där engagemanget ger något tillbaka.

De aktiva i Ödestugu hembygdsförening har en lugnare syn på framtiden. Det kommer att ordna sig, för det har det alltid gjort. Här tror man att arbetet kommer att fortsätta på samma sätt och att de äldre tar över efter hand eftersom intresset ökar med åren. Detta synsätt har förmodligen att göra med svårigheten att engagera yngre. Det är dock dessa de aktiva hoppas på i framtiden, även om de tror att man inte har tid förrän senare i livet. Men hembygdsföreningarna har en pensionärsstämpel och aktiviteterna är utformade efter denna kategori vilket troligen skrämmer bort ungdomar. De flesta hembygdsföreningar bedriver numera endast museal och bakåtblickande verksamhet vilket är särskilt tydligt i Ödestugu där Sockenrådet uppstått för att arbeta med samhällsfrågor i förebyggande syfte, något som från början låg hembygdsrörelsen varmt om hjärtat. Vidare kanske den mötesplats som hembygdsföreningen kan innebära först behövs när man blir äldre. Risken finns dock att medlemmarna inte vet att de behövs då de inte så ofta tillfrågas om hjälp.

Enkätundersökningen bland medlemmarna bekräftar delvis de intervjuades teorier. Svarefrekvensen kan betyda att intresset för hembygdsföreningen ökar med åldern. Det är också fler bland dem som är över 50 år som uppger att de deltar mer än någon enstaka gång samt är engagerade i en del av arbetet. Också hembygdsgården blir mer intressant bland dessa. Angående framtiden kan de yngre tänka sig att ställa upp när de får tid, vilket kan betyda när de gått i pension då de hittills som yrkesverksamma inte haft tid. Bland de äldre finns det många olika svar på frågan om framtida engagemang och ointresse har troligen ofta med ålder och ork att göra. En syn på hembygdsföreningens syfte som går igen i hembygdsrörelsens grundtanke märks dock bland de äldre

Diskussion

Ideella krafter

De typer av bevarandeverksamheter som undersökts har byggts upp genom ideellt arbete. Inom hembygdsrörelsen är det uteslutande så att man engagerar sig utan ersättning, och även om det finns arbetslivsmuseer med några få anställda är det ideellt arbete som dominerar även här. De tendenser gällande återväxten som låtit sig märkas säger dock att hembygdsföreningarna och arbetslivsmuseerna kan komma att utvecklas åt skilda håll framöver.

Det är svårt att föreställa sig hur det ideella arbetet inom hembygdsrörelsen skulle kunna ersättas med något annat eftersom så mycket handlar om den personliga samhörigheten med bygden. Men i en tid då människor allt oftare flyttar omkring finns det nog de som skulle påstå att hemkänslan också är i fara. Enkätundersökningen visade dock att intresset för föreningen finns i Ödestugu, men att större engagemang fortfarande är något som främst lockar äldre människor.

Även om engagemang går i vågor inom föreningslivet kommer Ödestugu hembygdsförening, och många andra med den, troligen att fungera på ungefär samma sätt ett bra tag framöver. De yngre har varken tid med eller behov av den mötesplats föreningen idag utgör, men de dyker däremot upp när det är midsommarfest eller andra traditionella aktiviteter. Det grundbehov av lokal historia och kultur som ändå verkar finnas skulle kunna locka yngre människor att engagera sig i hembygdsföreningarnas övriga arbete om det fanns fler aktiviteter som passade dem. Men då hembygdsrörelsen kommit att utformas efter en kategori, de äldre, uppstår svårigheter. De generationer som lever sida vid sida idag har olika intresse och syn på saker och ting då samhället under 1900-talet utvecklats i snabb takt. Skilda värderingar har skapats beroende på vilken tid man vuxit upp i och därför är det kanske svårt att hitta aktiviteter som intresserar alla lika mycket. Det återstår att se om samhällsutvecklingen för generationerna närmare varandra i framtiden eller om avståndet ökar. Att i grundskolan genomgående ge lokalhistoria med fältstudier större

plats på schemat kan vara ett sätt att öka medvetenheten om det historiska arvet. T ex utgav Riksförbundet för hembygdsvård 1990 *Hembygdsnisse och fantasiglasögonen*, en introduktionsbok i hembygdsforskning med ambitionen att inspirera till barnverksamhet i hembygdsföreningarna samt hembygdsforskning inom skolan. Om inställningen till hembygdsrörelsen ska kunna förändras bland ungdomar måste dessa tidigt förstå syftet med den verksamhet som bedrivs, samtidigt som rörelsen å sin sida måste skapa lämpliga aktiviteter och uppgifter för de yngre generationerna.

Gällande arbetslivsmuseerna har vi sett att de ideella krafterna minskar i antal. Om dagens anställda vid ännu levande företag inte får samma företagsidentitet som de nuvarande eldsjälarna fått efter fyrtio år på samma arbetsplats kan inte ett engagemang motiveras i lika hög grad. Kanske kommer det att helt försvinna om arbetsplatsen lagts ner eller läggs ner i framtiden. Enligt *Man måste vara lite tokig* har ju många arbetslivsmuseer uppstått som följd av en nedläggning och vid dessa blir rekryteringen därför särskilt problematisk. Många av de arbetslivsmuseer som inte kan rekrytera nya ideella krafter eller finansiera anställningar riskerar att gå en nedläggning till mötes. Fabriksmuseet har fortfarande stora chanser då Husqvarna AB blomstrar, men eldsjälarna blir färre och färre, varför förändringar för eller senare måste ske om man ska kunna fortsätta sin populära verksamhet. Visserligen finns möjligheten att anställda på andra avdelningar än de som undersökt är mer intresserade av att engagera sig, men ännu har vi inte sett dem på museet. Det handlar idag om att skapa intresse för företagets historia och motivera de anställda att besöka museet om rekryteringen ska kunna ta ny fart, men frågan är hur detta stora arbete ska organiseras och motiveras. Vi vet heller inte vad som kommer att hända med Husqvarna AB i framtiden. Om företaget läggs ner, eller helt uppgår i Electrolux som det ägs av idag, blir det troligen nästan omöjligt att rekrytera ideella krafter från denna källa.

Professionalisering

De personer som intervjuades på fabriksmuseet ser professionalisering som både troligt och lämpligt. Då det ännu inte varit aktuellt är det svårt att säga om det skulle kunna ske, men det är mycket möjligt med tanke på besökssiffrorna. Då industrisamhället idag är etablerat som kulturarv och något som det finns mycket arbete kvar kring skulle läns museerna mycket väl kunna göra en insats. Exempelvis skulle Jönköpings läns museum, som en av de f d anställda föreslår, kunna samordna alla intressanta småländska museienheter på industrisidan för att utnyttja dem utbildningsmässigt och i besöksnäringen, men då krävs som sagt en god ekonomi. Om situationen för arbetslivsmuseerna blir ohållbar framöver kanske man dock kan motivera en sådan satsning. Kulturarvet har en viss status i samhället och medvetenheten om industrins och arbetets plats i historien har bara ökat sedan 1970-talet. Arbetslivsmuseerna har erkänts som en viktig del av vårt kulturella utbud och därför är frågan om staten verkligen skulle låta alla gå en nedläggning till mötes. Besökssiffror och museer som kan anses representativa för den svenska industrihistorien skulle förmodligen ligga till grund för ett urval.

En annan lösning som tagits upp är att ett antal professionella från historiedisciplinen och museivärlden anställs för att hålla fabriksmuseet igång utställnings- och kunskapsmässigt. Fabriksmuseets driftsform skulle då kunna bibehållas, men samtidigt måste finansieringen av de anställda lösas. Hembygdsföreningen, företaget och Kommunen skulle tillsammans kunna anställa några personer och liknande lösningar kan kanske ordnas vid andra arbetslivsmuseer om man kan motivera ett flertal parter att ställa upp. Fabriksmuseet måste, för att kunna fortsätta den verksamhet som finns idag, ha minst tre anställda, en receptionist, en vaktmästare och en guide med god kunskap, samt ytterligare minst en guide och en receptionist under högsäsongen.

Fabriksmuseet och arbetslivsmuseer i allmänhet kan även behöva hjälp, ekonomiskt och tekniskt, med dokumentation av befintlig kunskap för att rädda den undan glömskan. Det skulle egentligen också behövas en utställningsproducent eller

formgivare då man ska skapa mer avancerade utställningar, men en sådan kan kanske lånas in tillfälligt. Det är viktigt att det inte sker en stagnation eller tillbakagång utan att museerna fortsätter utvecklas, så att t ex fabriksmuseet behålla sin popularitet. Då det finns många Husqvarna-produkter som är så gamla att det inte finns någon levande kvar som känner till dem bör man också hela tiden komplettera basutställningarna med de nya produkterna för att hålla dem intressanta. Detta kan kanske även locka nya eldsjälarna om det vill sig väl.

Inom hembygdsrörelsen är det svårt att se någon professionalisering i antagande då sättet man arbetar på är så väl rotat. Det finns ett antal större hembygdsföreningar med många byggnader och etablerad verksamhet, men majoriteten fungerar inte så. Den professionella hjälp man möjligen kan tala om är att ökade resurser skulle ge länsförbunden, riksorganisationen eller läns museerna möjlighet att rädda hembygdsgårdar som riskerar att förfalla. Ödestugu hembygdsgård kan ännu hållas i ordning, men vi vet inget om framtiden. Det krävs ett engagemang varje gång byggnaderna ska repareras eller målas om och många hembygdsföreningar kan åtminstone periodvis få problem och behöva hjälp. Professionell hjälp med större utställningar och exempelvis katalogisering av samlingar i de fall kunskap om och tillgång till teknik saknas bör också nämnas här.

Ekonomins betydelse

De pengar arbetslivsmuseerna och hembygdsföreningarna tjänar in måste hela tiden gå till upprätthållandet av verksamheten. Arbetslivsmuseer kan tjäna pengar på entré- och guideavgifter, souvenirförsäljning och servering. Fabriksmuseet erbjuder allt ovan, men med det är inte sagt att alla arbetslivsmuseer har samma möjligheter till inkomster och framförallt öppethållande. Hembygdsföreningarna däremot har främst sina medlemsavgifter att disponera. Det är dock viktigt att föreningarna och museerna använder pengarna till att hålla verksamheterna intressanta. Då återväxten är problematisk måste det på många håll satsas mycket mer för att locka nya eldsjälarna genom olika aktiviteter. Hembygdsföreningarna behöver också, om de vill locka

yngre förmågor, satsa på ungdomsverksamhet och detta gäller Ödestugu i allra högsta grad. Ekonomin är också viktig då reparationskostnader för byggnader kan bli höga.

Nationella projekt

Arbetets Museum i Norrköping är ofta inblandat i projekt som gäller det industriella arvet och arbetslivsmuseerna. Det nätverk som håller på att utvecklas är oerhört viktigt då man tillsammans kan diskutera och ge varandra råd gällande verksamheterna. Kunskapsuppbyggnaden är betydelsefull och bland annat genomförs seminarier där aktiva vid arbetslivsmuseer möts och får råd och information. Studien *Man måste vara lite tokig* är dessutom utförd via museet, på uppdrag av Riksantikvarieämbetet.¹⁵⁷

ArbetSam är ännu en ung riksorganisation, men mycket aktiv och kommer troligen att utvecklas. De projekt som startats, t ex *Gräv där de stod* och önskan att göra arbetslivsmuseipedagogik tillgänglig för skolan, visar en tydlig ambition. Ett nära samarbete finns mellan denna organisation och Arbetets Museum. Sveriges hembygdsförbund är däremot en etablerad och välkänd organisation där hembygden hela tiden sätts i nya sammanhang i form av olika projekt, t ex kring IT och industriarvet. Dessa projekt är exempel på hur man vill få hembygdsföreningarna att utvecklas. Det material som sprids till medlemmarna ger nyttig information och tips inför framtiden. Hur materialet används av föreningarna är dock en annan fråga.

Sveriges hembygdsförbund och Arbetets Museum ingår med sina industrihistoriska projekt i det landsomfattande projektet *Dokumentation av industrisamhällets kulturarv* som startades 2000. Deltagare är också Nordiska museet (ansvarig institution), Naturhistoriska museet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Tekniska museet och Sjöhistoriska museet. Inriktningen är metodutveckling för dokumentationsfrågor i ett möte mellan natur- och kulturvetenskap, arkiv, museer,

¹⁵⁷ Arbetets Museum, *årsredovisning 2001*, s. 7, 22-24

kulturmiljövård och organisationer och projektet innefattar workshops, seminarier och publikation. Beräknat avslut är våren 2002.¹⁵⁸

De projekt som startats syftar alla till att bevara och uppmärksamma vårt historiska arv varför de absolut är viktiga för det framtida engagemanget. Om de kan bidra till utveckling och modernisering och allmänheten tar del av resultaten kan kanske nya eldsjälar födas. Blir det ändå svårt att få ideellt arbete att fungera kanske projekten trots allt höjer medvetenheten och leder till att de arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar som behöver får fler bidrag och mer hjälp i framtiden.

Slutsats

Skillnaden mellan de två typer av bevarandeverksamheter som studerats är att det på arbetslivsmuseerna ofta är en specifik arbetsplats som kopplar eldsjälarna samman, en arbetsplats som i många fall lagts ner. Arbetslivsmuseerna kräver kunskap om en bransch, ett företag eller en tillverkning. För att vara aktiv i en hembygdsförening räcker det däremot att känna samhörighet med platsen. Gemensamt är dock att det är den egna berättelsen som fungerar som dramaturgi i utställningarna och det personliga och ideella engagemanget som ligger till grund för verksamheterna. De verkar sida vid sida och de flesta är ganska små, men tillsammans engagerar de ett stort antal människor.

Arbetslivsmuseerna har uppstått ganska nyligen i en entusiasm och iver, utan tanke på de praktiska problem som kunde uppstå i framtiden. Som kulturella fenomen är de unga i jämförelse med hembygdsföreningarna. Arbetslivsmuseerna kan hittills närmast liknas vid en hobbyverksamhet där de aktiva håller sig kvar vid det de kan bäst, sitt arbete, och vill föra kunskap vidare i hopp om att placera just sin arbetsplats på den historiska kartan. De har en annan utgångspunkt och ett annat sätt att arbeta än de professionella museimännen och därför kommer en eventuell professionalisering oundvikligt innebära vissa förändringar, både organisatoriskt och innehållsmässigt.

¹⁵⁸ Samtal med Ann-Christine Carlström, forskningschef, Arbetets Museum 2002.04.03

Att hembygdsföreningarna ändå inte är helt nöjda med sin situation, där rekryteringen trots allt ser ut att fungera någorlunda, måste kopplas till hembygdsrörelsens stagnation. Att verksamheten i princip bara intresserar den äldre generationen har accepterats som ett faktum, och kanske är det detta som är det stora problemet. Man tittar längtansfullt mot de unga, viljan att förändras och utvecklas till en rörelse som återigen omsluter alla generationer finns, men något står i vägen. Troligen är det de gamla vanorna och svårigheterna att se hur man skulle kunna förändras och skapa aktiviteter som samlar både unga och gamla som hindrar.

I omvälvande situationer har människan visat prov på att sluta sig samman och se bakåt. Historien har ofta varit ett sätt att skapa trygghet. Ett tydligt exempel i det här sammanhanget är den epok då Sverige förlorade tidigare erövrade landområden med unionsupplösningen 1905 som avslutning. De idéer kring svensk historia och nationell identitet som uppstod ledde bl a till hembygdsrörelsens tillkomst. Kommer vi återigen att få anledning att sluta oss samman och använda vår historia på liknande sätt? Dessa frågor kan diskuteras i ett större perspektiv, men även i ett mindre, t ex gällande fabriksmuseet. När Husqvarna AB ingick i Electroluxkoncernen innebar det stora förändringar för företaget och dess anställda. Många kände kanske att den framtida företagsidentiteten hotades. Detta kan mycket väl vara ytterligare en orsak till att fabriksmuseet skapades. Om nya omvälvande förändringar skulle ske, som kanske återigen hotar företagets identitet, skulle de anställda då titta tillbaka på Husqvarnas flera sekler långa historia och bli engagerade i bevarandet av minnena?

Det handlar i dessa verksamheter om en kunskapsöverföring, men för vem är den viktig? Den är absolut viktig för historieskrivningen i stort, men ofta är det för den aktive personligen som den är särskilt relevant. Just dennes by eller arbetsplats får ju inte glömmas bort. Oro uppstår när få engagerar sig. Vi vet ännu inget om framtiden, men Husqvarna Fabriksmuseum är ett exempel på hur hembygdsrörelsen och arbetarna bildat en enhet. Fler sådana exempel finns, men återväxten är ändå ett problem. Vilka kommer att ärva och hur kommer arvet att förvaltas?

Referenser

Tryckta källor

Alzén, Annika

Fabriken som kulturarv. Frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950-1985 (diss)
Stockholm 1996

Alzén, Annika

Studie inom forskningsprojektet "Etableringen av det industriella kulturarvet som kulturpolitiskt fält i Sverige – folkrörelsernas roll" (ej publicerad)

Arbetets Museum

Årsredovisning 2001

Björkroth, Maria

Hembygd i samtid och framtid 1890-1930: en museologisk studie av att bevara och förnya (diss)
Umeå 2000

Burell, Birgitta/Arbetets Museum

Man måste vara lite tokig! En undersökning av arbetslivsmuseernas villkor och engagemang
Riksantikvarieämbetet, Kunskapsavdelningen. Rapport nr 2001:1
Stockholm 2001

Cserhalmi, Niklas

"Inledning" i Niklas Cserhalmi, red. *När röken lagt sig. Handbok för arbetslivsmuseer*.
Stockholm 2000

Geijerstam, Jan af

Arbetets historia i Sverige: en guidebok till museer och miljöer
Norrköping: Arbetets Museum 1990

Karlsson, Georg

"Gräv där du står! En nygammal metod, men bra!" i Niklas Cserhalmi, red. *När röken lagt sig. Handbok för arbetslivsmuseer*
Stockholm 2000

Karlsson, Sten O

När industriarbetaren blev historia. Studier i svensk arbetarhistoria 1965-1995
Lund: Studentlitteratur 1998

Lindqvist, Sven

Gräv där du står. Hur man utforskar ett jobb.
Stockholm 1978

Nisser, Marie (red.)

Industriminnet
Stockholm: Arkitekturmuseet/Liber Förlag 1979

Närvänen, Anna-Liisa

När kvalitativa studier blir text
Lund: Studentlitteratur 1999

Malin Blomquist
Magisteruppsats 2001/2002

Kultur, samhälle, mediegestaltning
ITUF - Linköpings Universitet

Rentzhog, Sten

”Den svenska hembygdsrörelsen” i Riksförbundet för hembygdsvård, *Hembygdsvård: en folkrörelse i arbete*, Bygd och Natur årsbok 1977
Stockholm 1977

Riksförbundet för hembygdsvård
Hembygdsnisse och fantasiglasögonen
Örebro 1990

Riksförbundet för hembygdsvård
Arbetsliv. Dokumentation av industri och människa
Stockholm 1978

Ruhnbro, Rune/ Rydén, Josef
Alla våra hembygder. Brevsamtal om hembygdsrörelsen.
Stockholm 1983

Schylberg, Sven/ Frändén, Peter
”Hembygdsföreningen” i Riksförbundet för hembygdsvård, *Hembygdsvård: en folkrörelse i arbete*
Bygd och Natur årsbok 1977
Stockholm 1977

Sillén, Gunnar
Stiga vi mot ljuset
Stockholm 1977

Sundin, Bo
”Hembygden som idé. Konstruktionen av lokal och regional identitet” i Lennart Palmqvist, Stefan Bohman (red.), *Museer och kulturarv*
Stockholm 1997

Sveriges hembygdsförbund
Kulturarv. Från generation till generation (broschyr)

Internet

2002.03.15 Husqvarna Fabriksmuseum:
<http://www.hkv-hbf.f.se/fabrik/index.htm>

2002.05.15 Förordning (2000:1078) om bidrag till arbetslivsmuseer
via <http://www.riksdagen.se/debatt/sfst/index.asp>

Otrycka källor

- 2001.10.01 Besök på och genomgång av Husqvarna Fabriksmuseums tillblivelse och verksamhet med intervjuperson H1
- 2001.10.02 Visning av Ödestugu hembygdsgård och genomgång av hembygdsföreningens historia och verksamhet med ordföranden
- 2001.10.15 Seminariet *Resurser och återväxt* vid Arbetets Museum
Arr: Arbetets Museum, Tekniska museet, ArbetSam
- 2001.11.06 Fem intervjuer gällande Husqvarna Fabriksmuseum samt enkätundersökning på Viking Sewing Machines AB
- 2001.11.07 Tre intervjuer gällande Ödestugu hembygdsförening
- 2001.11.26 Intervju med Isa Lindqvist, projektledare och Gunilla Lindberg, informationssekreterare och chefredaktör, Sveriges Hembygdsförbund
- 2001.12.27 Visning av Ödestugu hembygdsgård och komplettering av material
- 2002.01.03 Svar på frågor via e-post från Barbro Franckie, ordf. ArbetSam
- 2002.03.06 Personalmöte på Husqvarna Fabriksmuseum
- 2002.04.03 Samtal med Ann-Christine Carlström, forskningschef, Arbetets Museum
- 2002.04.08 Telefonintervju med Nils-Erik Andersson, Sockenrådets ordförande
- 2002.04.09 Telefonintervju med Lars Sandblad, Arbetsmarknadschef, Jönköpings Kommun

Bilagor

Bilaga 1: Enkätundersökning Viking Sewing Machines AB

Denna undersökning görs för en magisteruppsats om engagemang och generationer. Jag studerar vid Linköpings Universitet och hoppas att Du vill hjälpa mig med min uppsats genom att ägna några minuter åt följande frågor. Enbart jag som författare kommer att läsa enskilda enkäter. Sammanställt material kommer sedan att offentliggöras i uppsatsen och i forskningssammanhang. Vill Du ta del av resultatet kan du ta kontakt med fabriksledningen som kommer att ha ett exemplar av uppsatsen när den är klar till sommaren 2002.

Med vänlig hälsning: Malin Blomquist, student

Ringa in det alternativ som stämmer bäst för dig!

Kön: Man Kvinna

Ålder: 20-30 år 30-40 år 40-50 år 50-65 år

Vilken avdelning arbetar du på? _____

Hur länge har du arbetat med symaskiner inom Husqvarna och Viking Sewing Machines AB?

Mindre än 5 år 5 – 10 år 10 - 20 år Mer än 20 år

Har du arbetat med något annat inom Husqvarna eller Viking Sewing Machines AB?

Tillverkning av andra produkter Annat, t ex administrativa uppgifter Nej

Har du besökt Husqvarna Fabriksmuseum?

Finns det ett sådant? Dit vill jag gärna gå! Aldrig, är inte intresserad

Har varit där en gång Har varit där flera gånger

Om du varit på museet, vad tycker du om utställningarna?

Dåliga Godkända Mycket bra

Är ett museum över Husqvarna-fabrikens historia betydelsefullt?

Är inte intresserad av fabriks historia eller något museum

Är intresserad av en speciell produkt, det räcker för mig att se en utställning om den

Alla delar av fabriks historia är intressant, ett museum är jättebra

Skulle du kunna tänka dig att engagera dig i museet som guide eller på annat vis?

Nej, är inte intresserad Är redan engagerad Kan engagera mig redan idag

Kan tänka mig att engagera mig senare i livet, t ex efter pensionen

Är du medlem i Husqvarna hembygdsförening?

Ja Nej, är inte intresserad Planerar att bli medlem

Bilaga 2: Enkätundersökning Ödestugu hembygdsförenings medlemmar

Denna enkätundersökning görs för en magisteruppsats om generationer och engagemang där Ödestugu hembygdsförening ingår. Jag studerar vid Linköpings universitet och hoppas att Du vill ägna några minuter åt följande frågor. Enkäten har skickats ut till alla medlemmar. Ni som är medlemmar som familj eller par har fått två enkäter, en till varje vuxen. När Du svarat kan Du lägga enkäten i ett igenklistrat kuvert och lämna det i brevlådan hos ordförande X, som förvarar dem. Det går också bra att skicka den till mig. Jag vill ha svaren senast den **5 december**. Enbart jag kommer att läsa enkäterna. Sammanställt material kommer sedan att offentliggöras i uppsatsen och i forskningssammanhang. Vill Du ta del av resultatet kan du kontakta hembygdsföreningen som får ett exemplar hösten 2002, eller kontakta mig direkt. Tack för hjälpen!

Med vänlig hälsning: Malin Blomquist

Ringa in det alternativ som stämmer bäst för dig!

Kön/medlem: Man, enskild medlem Kvinna, enskild medlem Man i familj/par Kvinna i familj/par

Ålder: 20-30 år 30-40 år 40-50 år 50-65 år Över 65 år

Hur blev du medlem i hembygdsföreningen?

Blev övertalad av en vän Blev övertalad någon i föreningen Tog själv kontakt med föreningen

Hur länge har du bott i Ödestugu?

Mindre än 10 år 10 – 20 år 20 – 40 år Mer än 40 år

Har du deltagit eller deltar du i föreningens aktiviteter?

Aldrig Har deltagit någon enstaka gång Endast midsommarfesten

Deltar i så mycket som jag har tid med Deltar i allting

Har du besökt hembygdsgården?

Aldrig Bara vid speciella aktiviteter där Vid speciella aktiviteter, men även på eget initiativ

Om du besökt hembygdsgården, vad är mest intressant där?

Byggnaderna Utställningen i huvudbyggnaden Lika intressant Båda är ointressanta

Är du engagerad i Sockenrådet?

Nej Som aktiv anordnare av aktiviteter Som deltagare då och då Som flitig deltagare

Vad tycker du om att det finns både sockenråd och hembygdsförening?

De kompletterar varandra bra Båda behövs inte Bryr mig inte

Är du engagerad i hembygdsföreningens arbete på något sätt (t ex hjälper till om det behövs, fotoutställningen)?

Nej, vill bara vara medlem Är engagerad i en del av arbetet Är engagerad i det mesta

Om nej, kan du tänka dig att engagera dig längre fram?

Nej, är inte intresserad Skulle vilja, men tror inte att jag kommer att ha tid

Ja, när jag får mer tid Gärna redan nu

Slutligen, skriv på baksidan några ord om på vilket sätt hembygdsföreningen är viktig!

Bilaga 3: Inte rvjufrågor Husqvarna Fabriksmuseum

Hur ser din bakgrund i arbetslivet och Husqvarna ut?
Hur länge har du varit engagerad i fabriksmuseet? Varför blev du engagerad?
Var du med vid uppbyggandet av museet?
Vad har du för ansvar på museet?
Varför är det viktigt med ett museum över Husqvarna-fabriken?
Vad tycker du att du personligen bidrar med och på vilket sätt gör du i så fall det?
Har du någon erfarenhet av Grävrörelsen?
Vad är viktigast att visa upp av fabriken historia?
Hur ser du på museets betydelse för fabriken idag? I framtiden?
Hur fungerar det att ha hembygdsföreningen som huvudman för museet? Vore en annan ledning bättre?
Inverkar hembygdsföreningens stadgar på styrningen av fabriksmuseet?
Tror du att museets drift kommer att förändras i framtiden? Hur går det med ideellt arbete?
Vem/vilka hoppas du ska engagera sig i museet i framtiden?
Vem/vilka tror du kommer att engagera sig?
Tror du att utställningarna och sättet man förmedlar fabriken historia på kommer att förbli som idag?
Känner du oro för museets framtid? I så fall varför?

Bilaga 4: Intervjufrågor Ödestugu hembygdsförening

Hur ser din bakgrund i/relation till Ödestugu ut?
Hur länge har du varit engagerad i hembygdsföreningen? Varför blev du det?
Vad har du för ansvar i föreningen?
Varför är det viktigt att bevara en bygds historia?
Vad tycker du att du personligen bidrar med och på vilket sätt gör du i så fall det?
Har du någon erfarenhet av hembygdsrörelsen sedan tidigare?
Vad är viktigast att visa/bevara av Ödestugus historia?
Hur ser du på hembygdsgårdens betydelse för Ödestugu idag? I framtiden? Hur ser du på föreningens övriga aktiviteter betydelse för Ödestugu idag? I framtiden?
Är hembygdsgården viktigast eller övriga aktiviteter? Lika viktigt?
Saknas det några aktiviteter?
Hur ser du på Sockenrådet? Är det en konkurrent eller en kompanjon? Behövs båda?
Varför kom Sockenrådet till?
Tror du att föreningen kommer att förändras i framtiden? Hur går det med ideellt arbete?
Vem/vilka hoppas du ska engagera sig i hembygdsföreningen i framtiden?
Vem/vilka tror du kommer att engagera sig?
Tror du att hembygdsgården och sättet man förmedlar Ödestugus historia på kommer att förbli som idag?
Känner du oro för hembygdsföreningens och hembygdsgårdens framtid? I så fall varför?

Bilaga 5: Foton från Ödestugu hembygdsgård

Mangårdsbyggnaden

Del av utställning

Bilaga 6: Foton från Husqvarna Fabriksmuseum

Utsikt från museets entré

Del av utställningen "Tre sekler"